

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra systematické teologie a filosofie

MgA. Tereza Váňa Jirků

Environmentální migrace
– reflexe segmentu migrační politiky z pohledu
globální spravedlnosti a sociálního učení církve

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Petr Štica, Th.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. 12. 2020

Tereza Váňa Jirků

Bibliografická citace

Environmentální migrace – reflexe segmentu migrační politiky z pohledu globální spravedlnosti a sociálního učení církve [rukopis]: diplomová práce / Tereza Váňa Jirků ; vedoucí práce: Petr Štica -- Praha, 2020. -- 74 s.

Anotace

Práce se klade si za cíl seznámit čtenáře se základními pojmy týkající se tématu environmentální migrace a eticky reflektovat toto naléhavé téma z pohledu sociálního učení církve. Je koncipována podle modelu vidět – soudit – jednat. První kapitola vymezuje základní pojmy jako je migrace, environmentální migrace a uprchlík. Druhá kapitola se věnuje popisu situace v oblasti environmentální migrace a načrtává perspektivu vývoje v této oblasti. Třetí kapitola se zabývá právními předpisy týkajícími se environmentální migrace. Poukazuje na to, že stávající právní úprava není dostatečně rozvinutá, shrnuje diskuzi a načrtává první eticky relevantní otázky. Čtvrtá kapitola pohlíží na téma předně v optice sociální nauky církve a globální etiky a téma promýšlí v souvislosti s globálně - etickými principy universálního určení statků, solidarity a společného dobra. Poslední kapitola je věnována návrhům a politickým řešením environmentální migrace. Popisuje a kriticky reflektuje návrhy, které se objevují v odborném diskurzu. Hlavním cílem diplomové práce je promýšlet environmentální migraci z pohledu sociálního učení církve a předložit etickou orientaci, politické řešení a eticky odpovědné právní ukotvení tohoto naléhavého problému.

Klíčová slova

uprchlík, migrace, environmentální migrace, globální spravedlnost, univerzální určení statků, solidarita, politická etika

Abstract

The thesis aims to familiarize readers with the basic concepts of environmental migration at such a pace as to enable discussion and reflection on the subject. The first chapter is introductory and defines basic concepts such as migration, environmental migration, refugee. The second chapter deals with environmental migration. Environmental migration is nothing new. Natural and human-induced disasters have been the cause of migration in the past and are likely to be the cause of migration. The third chapter deals with legislation on environmental migration. It examines refugee law, human rights law, or international humanitarian law. It points out that the existing legislation is not sufficiently developed. So far, there is no legally recognized definition of an environmental migrant. The fourth chapter looks at migration as a moral question, primarily in the optics of the social doctrine of the Church, the universal determination of goods, solidarity, and the direction towards the integral good. The fifth chapter deals with the little discussed or neglected ethical issues associated with migration. The last chapter is devoted to possible suggestions and solutions to environmental migration. It describes the most common proposals such as broadening refugee definition, enhancing disaster protection or resettlement and reducing the vulnerability of people affected by environmental problems. The main goal of the diploma thesis is to discuss the issue of environmental migration from the social teaching of the church.

Key Words:

refugee, migration, environmental migration, global justice, common goods, solidarity, political ethics

Počet znaků (včetně mezer): 118 520

Poděkování

Děkuji za cennou podporu a věcné rady vedoucímu závěrečné diplomové práce ThLic. Petrovi Šticovi, Th.D., a dále svému manželovi, rodině a přátelům, kteří mne podporovali a poskytli mi cennou inspiraci při psaní diplomové práce.

Obsah

Úvod	7
1. Vymezení pojmů	9
1.1. Migrace	9
1.2. Environmentální migrace	11
1.3. Uprchlík	14
1.4. Environmentální uprchlík?	15
2. Současná situace v oblasti environmentální migrace, legislativní rámec a výhled do budoucna	18
2.1. Příčiny environmentální migrace	20
2.2. Situace ve světě	26
2.3. Současný legislativní rámec	30
2.4. Environmentální migrace v mezinárodním právu	31
2.5. Azylové a uprchlické právo	32
2.6. Lidská práva	34
2.7. Právní postavení environmentálních migrantů	36
3. Migrace v kontextu sociálního učení církve	40
3.1. Základní chronologický nástin přelomových dokumentů	41
3.2. Kosmopolitní a politický princip	48
4. Etické podněty pro migrační politiku	51
4.1. Návrhy řešení příčin environmentální migrace a ekologická politika	52
4.2. Možnosti úprav migrační politiky	54
4.3. Přijímání migrantů z pohledu sociálního učení církve	60
Závěr	64
Seznam literatury	66

Úvod

Migrace je dnes poměrně oblíbeným a diskutovaným tématem veřejnosti i odborníků. Téma migrace je velmi široké, je proto stěží možné jej uchopit celé. Největší pozornost bývá věnována nejzranitelnější skupině migrujících osob – uprchlíkům. Na environmentální migranty se většinou zapomíná. Jedním z důvodů může být fakt, že chybí vymezení a přesná terminologie, která by určovala, kdo je environmentálním migrantem. Neexistuje také žádné mezinárodní ujednání, jak s environmentálními migranty zacházet.

Pojem environmentální migrace/environmentální migrant neodpovídá mezinárodním konvencím a počet environmentálních migrantů je jen odhadován. Přitom ve 21. století, kdy se stávají důsledky spojené s klimatickými změnami globálním problémem, můžeme očekávat vysoký nárůst právě environmentální migrace. O to palčivěji působí fakt, že environmentální migrace nehraje v mezinárodním právu žádnou roli, a dokonce ani na evropské úrovni v otázkách týkajících se environmentální migrace nepanuje shoda. Ze strany politiků nevidíme snahu o řešení podmínek pro environmentální migranty, spíš to vypadá, že sami napjatě očekávají, jakým směrem se situace bude vyvíjet. Environmentální migrace přitom není ničím novým, lidé díky změnám životního prostředí opouštěli své domovy celá staletí. Zásadní změna prostředí, dlouhodobá devastace nebo přírodní katastrofy patří mezi základní faktory způsobující migraci obyvatel. V současné době představuje environmentální migrace i díky čím dál větším klimatickým změnám palčivý problém. Lidé, kteří se nejsou schopni nebo se nemohou přizpůsobit změnám životního prostředí, jsou často nuceni přesídlit do jiných států, kde se musí vyrovnávat s dalšími kulturními, ekonomickými nebo sociálními důsledky, které s sebou opuštění domova nese.

S větším počtem migrantů naléhavěji vyvstávají i otázky spojené s etikou či spravedlností. Jak s těmito lidmi zacházet? Pokud nemají environmentální migranti status uprchlíků, jak jim můžeme efektivně pomoci? Co by jim měly jednotlivé státy poskytnout?

Předkládaná práce téma environmentální migrace jistě nevyčerpává. Mou snahou v této diplomové práci je čtenáři co možná nejkomplexněji přiblížit téma environmentální migrace, předložit politická řešení a etickou orientaci z pohledu sociálního učení.

Práce je rozdělena do čtyř na sebe navazujících kapitol, k jejichž tvorbě jsem využila metodu deskripce dostupné literatury, analýzu a následnou interpretaci získaných informací. První kapitola je úvodní a vymezuje terminologii týkající se environmentální migrace. Odpovídám zde na otázky, co je environmentální migrace, kdo je environmentální migrant nebo zda existuje označení environmentální uprchlík. V druhé kapitole se věnuji příčinám environmentální migrace a současnému stavu legislativního rámce. Kapitola reflektuje mezinárodní dohody o migraci a poukazuje na rozsah práv a ochrany environmentálních migrantů. Jistá část kapitoly je věnována také několika příkladům z posledních let, které poukazují na jednotlivé faktory, jež mohou tuto migraci vyvolat. Tato kapitola je důležitá zejména proto, že na konkrétních případech poukazuje na aktuálnost a umožňuje hlubší vhled do této problematiky. Třetí kapitolu jsem věnovala představení důležitých církevních dokumentů, které ovlivnily pohled na migraci a přijímání uprchlíků.

Závěrečná – čtvrtá kapitola – je věnována možným podnětům pro jednání v přístupech k environmentální migraci. Nastiňuje podněty pro migrační politiku a reflektuje návrhy, které se v současné době objevují v odborném diskurzu. V závěrečné části kapitoly jsem odpověděla na otázky, jak by měla vypadat zodpovědná politika a jak bychom se měli chovat k migrantům/cizincům.

Je překvapující, že téma environmentální migrace, byť se v současné době jedná o velmi aktuální téma, stále není v české literatuře uspokojivě zakotveno. Tento fakt je hlavním důvodem, proč jsem byla nucena čerpat převážně ze zahraničních zdrojů. V cizojazyčném prostředí jsem našla mnoho článků, ovšem většina z nich byla spíše typu populárně naučné literatury než odborné literatury.

Mezi hlavní zdroje, o něž se na mnoha místech opírám, patří zejména Úmluva o právním postavení uprchlíků a Protokol k Úmluvě o právním postavení uprchlíků. Sekundární použité zdroje jsem pečlivě vybírala, protože ne všichni autoři měli neutrální názory a nebyli pro mou práci relevantní. I přes veškeré informace, které máme, stále dochází ke zpochybňování konceptu environmentální migrace a názor na ni není jednotný. Jedním z jejích odpůrců je například profesor Hans Rosling, jenž ve své knize Faktomluva mluví o environmentální migraci jako o novém nástroji k probuzení odpovědnosti za klimatickou změnu, která má vést k větší snaze lidí o zmírnění těchto změn.

1. Vymezení pojmů

Bez vymezení jednotlivých pojmů se nelze v práci přehledně orientovat. Ve vědeckých člancích a publikacích jsem se mnohokrát setkala se zaměněním termínů nebo jejich nepřesným užíváním. Z tohoto důvodu je první kapitola věnována základní terminologii, jež bude v práci používána. V druhé části kapitoly jsou nastíněny nejčastější příčiny, které vyvolávají environmentální migraci.

1.1. Migrace

Podle posledních dat OSN nárůst počtu mezinárodních migrantů stále převyšuje růst světové populace. V roce 2019 počet mezinárodních migrantů stoupl odhadem na 272 milionů, to je od roku 2010 nárůst o 51 milionů. Podle nových dat OSN tvoří v současné době mezinárodní migranti 3,5 % světové populace, což představuje nárůst o 0,7 % od roku 2000.¹ Kolik z celkového počtu migrantů odchází z environmentálních důvodů, není možné s určitostí vyčíslit – důvody, proč tomu tak je, popisují níže.

Migrace je z pohledu mezinárodního i národního práva složitě uchopitelná, existuje několik definic, můžeme se setkat s migrací „*legální, nelegální, regulérní a neregulérní, dobrovolnou a nucenou, krátkodobou, dlouhodobou a trvalou, kyvadlovou, sezonní, cirkulární atd.*“² Nejčastěji se však setkáváme s definicí, která popisuje migraci jako přesun jednotlivců nebo skupin lidí v rámci státu (vnitrostátní migrace) nebo mimo domovský stát (mezistátní), popřípadě mezikontinentálně na určité časové období. Migrace má zásadní vliv na strukturu obyvatel, demografický vývoj, sociální a ekonomické struktury státu. Významně se podílí na kulturní rozmanitosti jednotlivých států. Migrační vlny mají dlouhodobý ráz a jsou částečně nezávislé na změně politik. V některých sektorech, jako je například stavebnictví nebo módní průmysl, hrají migranti jako levná pracovní síla významnou roli.

Migraci můžeme rozdělit například podle geografického prostoru, pak ji dělíme na vnitřní a mezinárodní. Pojem vnitřní migrace označuje migraci, při níž nedojde k

---

¹ Srov. STOJANOV, Robert. Migrace a rozvoj. *Migrace, rozvoj a SDGs* 2019, s. 10.

² PÍTROVÁ, Lenka a kol. *Aktuální právní aspekty migrace*. Praha: Leges, 2016, s. 12.

překročení státních hranic, osoba se stěhuje uvnitř svého domovského státu. Velmi dobrým příkladem je přestěhování se za účelem lépe placeného zaměstnání nebo získání kvalitnějšího vzdělání. Mezinárodní migrací je míněna migrace, při níž dojde k překročení hranic domovského státu. Další možností je rozdělení dle doby opuštění domovského státu. Podle tohoto rozdělení se mluví o migraci krátkodobé, dlouhodobé, trvalé nebo opakované (cirkulární). Dočasná a opakující se prostorová mobilita, jako například turismus, pracovní cesty, studijní pobyty apod., jsou z procesu migrace vyloučeny.³ Za krátkodobou migraci považujeme pobyt v jiné zemi, který je delší než 3 měsíce, ale zároveň je kratší než jeden rok. Dlouhodobá migrace je pobyt v cizím státě, který je delší než jeden rok. Při trvalé migraci zůstává osoba v hostinské zemi, která se následně stává zemí domovskou. Cirkulární migrace označuje situaci, kdy se osoba opakovaně stěhuje z domovského státu do hostinského státu a zase zpátky. Obvykle má tato osoba možnost volby, jak dlouho nebo zda v jedné z obou zemí setrvá. Nejedná se o nucenou migraci, ale o dobrovolný pohyb mezi místem původu a cílovou destinací migranta. Tím se dostáváme k dalšímu kritériu, a tím je dobrovolnost opuštění země. Migrace může být dobrovolná, nebo nedobrovolná. Dobrovolnou migraci často pohání touha po lepších životních podmínkách. Označení „dobrovolná“ poukazuje na fakt, že je osoba schopna posoudit všechny skutečné možnosti migrace.

Migrace nedobrovolná je pravým opakem, migrant nemá jinou možnost než ze svého domova odejít. Důvody nemůže sám ovlivnit. Pojem nedobrovolná migrace však není právním pojmem a není vymezen žádnou všeobecně přijímanou definicí. Obecně bývá užíván pro označení vysídlení nebo nedobrovolného přestěhování. Důvodem mohou být například válečné konflikty, nestabilní politická situace, přírodní katastrofy nebo rozvojové projekty. Určení dobrovolnosti migrace je zásadní. Právo na ochranu dle Úmluvy o právním postavení uprchlíků (tzv. Ženevská úmluva o uprchlících) mají pouze nedobrovolní migranti. Ti také mohou za určitých podmínek získat status uprchlíka. Status uprchlíka mimo jiné chrání před navrácením do domovského státu nebo před trestem za nedovolené překročení hranic při hledání bezpečí. Ne všichni na tento status mají nárok, azyl například nemohou získat váleční zločinci.

---

³ Srov. KING, Russell. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 10.

Environmentální migrace je v tomto ohledu specifická, v podstatě existují jen tři skupiny environmentálních migrantů. První skupinu tvoří ti, kteří opustili místo bydliště dobrovolně z vlastní vůle, jsou tedy dobrovolnými environmentálními migranty.

„Environmentálně motivovaní migranti opouštějí místo svého bydliště relativně dobrovolně, preventivně, kvůli vážné environmentální hrozbě (např. znečištění životního prostředí). Migrace může být v tomto případě chápána jako strategie pro zvládnutí kritické situace, jako přizpůsobení novým či měnícím se podmínkám nebo jako uplatnění vyšších nároků na kvalitu života.“⁴

Druhou pak ti, kteří jsou prokazatelně donuceni změnami prostředí k migraci – jsou nedobrovolnými environmentálními migranty. Poslední skupina migrantů leží někde mezi těmito dvěma skupinami a je těžké je přiřadit k jedné nebo druhé. U této skupiny migrantů se mísí nedobrovolná migrace s dobrovolnou. Určení dobrovolnosti environmentální migrace je velmi složité a je třeba ji posuzovat přísně individuálně. Tomuto kroku se v budoucnu nevyhneme, je to jediný způsob, jak zajistit efektivní pomoc nedobrovolným environmentálním migrantům. Jenže jak určit míru dobrovolnosti? Jaká by měla být kritéria a kdo by situaci posuzoval? Tyto otázky doposud nebyly vyřešeny. K pochopení této práce jsou důležité termíny vnitřní migrace, mezinárodní migrace a rozdělení migrace na dobrovolnou a nedobrovolnou.

1.2. Environmentální migrace

Environmentální migrace není novým trendem. „*Archeologické výzkumy ukazují, že environmentální a klimatické změny byly v posledních tisíciletích vždy důležitou hybnou silou migrace.*“⁵ Environmentální migraci pozorujeme již ve starém Egyptě, kdy se lidé stěhovali kvůli pravidelným záplavám kolem břehu řeky Nil. Příkladem z nedávné historie je výbuch jaderné elektrárny v Černobylu nebo hurikán Dorian, který se prohnal v roce 2019 přes Bahamy. Kvůli němu muselo být evakuováno 830 000 obyvatel.⁶ Termín environmentální migrant také není nový, začal se používat už v roce 1976⁷. O té doby,

---

⁴ STOJANOV, Robert; DUŽÍ Barbora. Změna klimatu a migrace – Adaptační dilema obyvatel Bangladéše. *Vesmír* 2012, s. 570–572.

⁵ JAKOBEIT, Cord; BEDARFF, Hildegard. Klimawandel, Migration und Vertreibung: die unterschätzte Katastrophe. *Eine Studie im Auftrag von Greenpeace Deutschland* 2017, s. 7.

⁶ *Hurrikan Dorian fěgt mit bis zu 354 km/h über die Bahamas* (16. 9. 2019) [1. 8. 2019]. <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2019-09/wirbelsturm-dorian-bahamas-usa-vorbereitung>.

⁷ BROWN, Russell; MCGRATH, Patricia; STOKES, Bruce. *Twenty-two dimensions of the population problem*. Washington: Worldwatch Institute, 1976, s. 51.

zvláště mezi odborníky, je téma migrace v souvislosti se změnou životního prostředí hojně diskutované. Přesto jej každý z autorů chápe odlišně a neexistuje mezinárodně uznávaná definice, která by určovala, kdo a na jakém základě je environmentálním migrantem. Jedním z důvodů je obtížné oddělení environmentálních faktorů od jiných, které vedou k migraci. Změna klimatu sama o sobě nemusí spustit okamžitou migraci, ale může dopomoci k dalším problémům, jako jsou války o přírodní zdroje nebo zhoršení politické situace. Termín environmentální migrace nemá žádnou závaznou mezinárodně uznávanou definici. Důvodem může být i fakt, že se jeho koncept začal formovat až v 80. letech 20. století⁸. Ukázalo se, že environmentální faktor nebyl zohledněn při vytváření migračních a uprchlických zákonů po druhé světové válce, a to navzdory skutečnosti, že tento jev je prastarý, ale také, že migrace může představovat řešení pro přizpůsobení se změně klimatu – což je aspekt, který zpochybňuje tradiční dělicí čáru mezi nucenou a dobrovolnou migrací.⁹ V odborné literatuře je nejčastěji uváděna definice Mezinárodní organizace pro migraci. Podle ní jsou:

„Environmentální migranti jsou osoby či skupiny osob, které byly kvůli závažným důvodům náhlé či postupné změny klimatu, jež nepříznivě ovlivnily jejich životy či životní podmínky, nuceny opustit své domovy nebo se tak rozhodnout, a to buď na přechodnou dobu, nebo natrvalo, a to v rámci své země, nebo mimo ni.“¹⁰

V této definici hraje nezpochybnitelnou roli kvalita životního prostředí, definice také připouští migraci v důsledku postupné změny klimatu, jakou může být například globální oteplování. Poukazuje na možnost označit termínem environmentální migrant osoby, které přesídlují vnitrostátně. Na tyto vnitřně přesídlené osoby se nevztahuje žádná mezinárodní ochrana.¹¹

Jako hlavní příčinu globálních klimatických změn ve 21. století odborníci označují především rostoucí emise skleníkových plynů pocházejících z lidské činnosti.¹² Mezivládní panel pro změnu klimatu ve své zprávě v roce 1990 označoval nucenou

---

⁸ KAVANOVÁ, Klára. *Environmentální migrace: případová studie environmentální migrace v Bělorusku*. Magisterská práce. (2007) Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, s. 70.

⁹ Srov. MOKHNACHEVA, Daria; IONESCO, Dina; GEMENNE, François; STECKHAHN, Barbara. *Atlas der Umweltmigration*. München: Oekom, 2017, s. 16.

¹⁰ BROWN, Oli. *Migration and climate change*. Geneva: International Organization for Migration, 2008, s. 15.

¹¹ Srov. CASTLES, Stephen. *Environmental change and forced migration: making sense of the debate*, Geneva: Evaluation and Policy Analysis Unit, 2002, s. 10.

¹² Srov. HUBER, Markus; KNUTTI Reto. Anthropogenic and natural warming inferred from changes in Earth's energy balance. *Nature Geoscience* 2012, roč. 5, s. 31–36.

migraci obyvatel díky změně klimatu jako jeden z nejzávažnějších důsledků globálního oteplování.¹³ Mezi důvody byla uvedena pobřežní eroze půdy, velké množství záplav nebo narušení zemědělství. Změna klimatu sama o sobě lidi nedonutí migrovat, ale má zásadní vliv na životní prostředí, které lidem ztěžuje žít. V současné době je velmi diskutovaným tématem právě širší dopadů klimatických změn na migraci. Nelze spolehlivě určit, jak velký vliv budou mít tyto změny na masové přesídlení osob. Podle studie, kterou publikovali v odborném časopise *Nature* vědci z Climate Central, vědecké a mediální organizace zabývající se změnami klimatu, může díky vzrůstající hladině oceánů přijít o domov 110 milionů lidí.¹⁴ Komplexní dopad těchto změn bude záležet i na politické a ekonomické situaci v postižené zemi. Migraci ovlivní i rychlost a způsob, jakým obyvatelé na změny klimatu zareagují nebo zda se s nimi vyrovnají. Podobné výzkumy podporují řešení environmentální migrace na mezinárodní úrovni. Mnoho států má obavy z velké migrace právě environmentálních migrantů, kteří by byli pod mezinárodní ochranou.

Právo na zdravé životní prostředí je zařazeno mezi lidská práva čtvrté generace. Lidská práva první generace obsahují práva občanská, jako je například právo na život, druhá generace se věnuje politickým právům, třetí generace definuje právo sociální a hospodářské. Čtvrtá generace práv je nejmladší a definuje právo na příznivé životní prostředí. Právě proto, že se jedná o nejmladší generaci a není dosud přesně vymezena, není všemi státy plně uznávaná. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech obsahují pouze lidská práva I., II. a III. generace. Neexistuje žádný mezinárodně závazný dokument, který by pojímal garanci lidských práv IV. generace.¹⁵ To je důvod, proč většina států neuznává environmentální práva.

Migrace může být nejen vyústěním nepříznivé situace, ale také sama příčinou environmentálních problémů. Pokud do hostinské země přijde velké množství migrantů, může se stát, že dojde k narušení životního prostředí nebo vyčerpání přírodních zdrojů. Změna životního prostředí však není jediným důvodem k environmentální migraci, často

---

¹³ Srov. SHELDON, G. W.; TEGART, WJ. McG.; GRIFFITHS, D. C. *Climate Change: The IPCC Impacts Assessment*, Canberra: Australian Govt. Pub. Service, 1990, s. 20.

¹⁴ Srov. KULP A. Scott; STRAUSS H. Benjamin. New elevation data triple estimates of global vulnerability to sea-level rise and coastal flooding. *Nature Communications* 2019, roč. 10, s. 3–9.

¹⁵ Srov. TELIČKA, Pavel. *Základní lidská práva patří každému bez rozdílu. Stále ale nejsou takovou samozřejmostí, jakou by měla být.* (16. 9. 2019) [3. 8. 2018]. <https://www.telicka.eu/about-me/articles/detail/982>.

jsou přidruženým faktorem zhoršující se, již tak špatné, životní podmínky (např. ekonomické), tímto způsobem se mohou stát hnacím motorem migrace. Na změnu životního prostředí je ale třeba nahlížet v kontextu dalších faktorů.

1.3. Uprchlík

Termín uprchlík má v mezinárodním právu jasnou definici, zrodila se v rámci tzv. Ženevské konvence v polovině 20. století. Článek 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, přijaté 28. července 1951, určuje uprchlíka jako:

„[...] osobu, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.“¹⁶

Ženevská konvence vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv (článek 14) a byla ještě dodatečně doplněna o takzvaný Newyorský protokol, který rozšířil možnosti, díky kterým je možné nabýt statusu uprchlíka. Z definice vyplývá, že každá osoba musí prokázat, že jí hrozí pronásledování ze strany státu nebo jí stát nechce nebo nemůže chránit. Tato definice se tak nevztahuje na jedince, kteří přecháží například ze zemí zasažených válkou, protože stejné nebezpečí dopadá na všechny občany této země a nemůže být individualizováno. V definici jsou kromě kritérií, která určují, kdy může být osoba označena za uprchlíka, také jasně definované okolnosti, kdy pozbývá statusu uprchlíka. Tento stav nastává, když osoba

„[...] nabyla novou státní příslušnost a nachází se pod ochranou země své nové státní příslušnosti [...]“; nebo poté, co se osoba dostala znovu pod ochranu své vlasti či se do své domovské země dobrovolně navrátila nebo pokud „[...] okolnosti, pro které byla uznána uprchlíkem [...]“, v zemi její státní příslušnosti „[...] přestaly existovat [...]“.

Právo uplatnění Úmluvy je odepřeno osobě, u které je možné se domnívat, že se dopustila „[...] zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti [...]“

---

¹⁶ Úmluva o právním postavení uprchlíků. Ženeva, 28. 7. 1951. Ostrava: Aries, [1993]. Světové dokumenty.

nebo „[...] vážného nepolitického zločinu mimo zemi svého azylu dříve, než jí bylo povoleno se tam usadit jako uprchlík [...].“

Osoba se stává uprchlíkem, pokud je vlivem porušování základních lidských práv nucena opustit svou vlast a musí hledat ochranu v jiném státu. Kdo je považován za uprchlíka, definuje také Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, definice je obecnější. Podle ní je možné považovat za uprchlíky osoby, které přecházejí před ozbrojenými konflikty nebo persekucí, nachází se v neúnosné situaci a vzhledem k ní hledají bezpečí v blízkých zemích. Ani podle této definice nemůžeme nazvat uprchlíkem osobu, která se jednoduše rozhodne migrovat, musí se jednat o migraci z důvodu strachu o svůj život, persekuce nebo ztráty svobody.

Pokud bychom se podívali na definici obecně, zahrnuje také vnitřně přesídlené osoby. Tato opomíjená skupina migrantů opouští své domovy často velmi nedobrovolně, avšak zůstávají uvnitř svého státu. To znamená, že nejsou zahrnuti do mezinárodní migrace.¹⁷ Pokud osoba získá status uprchlíka, smí se hájit v místě mimo svoji vlast, využít cizí území jako bezpečné území a ochranu. Cílová země, do které se uprchlík přesune, je povinna zajistit dodržování základních lidských práv a musí ctít princip non-refoulement, tedy nenavracet migranty do země, kde jim hrozí nějaká forma nebezpečí.¹⁸

1.4. Environmentální uprchlík?

Problematika migrace z environmentálních důvodů nebyla považována za důležité téma a nebylo jí tudíž věnováno příliš pozornosti. O problematice definice termínů a o tom, zda vůbec environmentální migranti existují, se vede v literatuře široká debata.¹⁹ V literatuře jsem se také setkala s termínem nepraví uprchlíci²⁰, kterým byly označovány osoby, jež částečně splňovaly definici danou Úmluvou o právním postavení uprchlíků.

---

¹⁷ ŠTICA, Petr. *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a integrační politiky*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 10.

¹⁸ Srov. CASTLES, Stephen; HAAS, de Hein; MILLER, J. Mark. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. 5. vydání. New York: Palgrave Macmillan, 2014, s. 14–18.

¹⁹ Srov. CASTLES, Stephen. *Environmental Change and Forced Migration: Making Sense of the Debate*. Geneva: Evaluation and Policy Analysis Unit United Nations High Commissioner for Refugees, 2002, s. 14.

²⁰ Označení je použito v publikaci:

HONUSKOVÁ, Věra.; FLÍDROVÁ, Eliška.; JANKŮ, Linda. a kol. *Dnes migranti – zítra uprchlíci? Postavení migrantů, kteří potřebují ochranu, v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

Útěk z místa je pro ně poslední možností, je nedobrovolný, dalším znakem pro ně bylo například to, že utíkali hromadně, jejich pohyb byl v nějaké skupině, to znamená, že se nejednalo o jednotlivce. Termín se týkal například osob ohrožených konflikty, válkou nebo environmentálními událostmi. Nejvíce užívané bývají termíny environmentální uprchlík a environmentální migrant, přičemž obě označení se používají v totožném významu. Termín „environmentální uprchlíci“ se často používá ve vztahu k nucené migraci v souvislosti se změnami životního prostředí. Essam El-Hinnawi v roce 1985 v rámci Programu OSN pro životní prostředí definoval environmentální uprchlíky jako osoby, které jsou:

„[...] nucené opustit svá bydliště, dočasně nebo trvale, v důsledku trvalého významného narušení životního prostředí (jako důsledek přírodních sil i v důsledku narušení vyvolaného člověkem), které ohrožuje jejich existenci nebo vážně snižuje kvalitu jejich života.“²¹

Definice blíže nespécifikuje příčiny narušení životního prostředí. Environmentální uprchlík musí být nucen opustit svůj domov, vyloučeny jsou osoby, které by tak chtěly učinit preventivně, zároveň životní prostředí musí být narušené tak moc, že setrvání by znamenalo ohrožení života. Označení environmentální uprchlík je problematické už jen proto, že nemá zakotvení v mezinárodním uprchlickém právu a neodpovídá definici uprchlíka.

„Podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 může být uprchlíkem pouze osoba, která je nucena překročit mezinárodní hranice kvůli opodstatněnému strachu z perzekuce na základě rasy, víry, národnosti, politického názoru nebo členství v určité sociální skupině, nikoliv tedy z důvodu přírodních katastrof či jiných environmentálních příčin.“²²

Úmluva neuznává environmentální faktory jako kritéria pro definování uprchlíka, nejedná se proto o právně platný pojem. Tomuto označení se doporučují vyhnout i IOM a UNHCR, mezinárodní organizace, které pracují s problematikou migrace. Dalším důvodem, proč se definice uprchlíka nemůže vztahovat na environmentální migranty, je fakt, že uprchlík opouští hranice domovského státu. Environmentální migranti přitom často mění svá bydliště vnitrostátně, bez nutnosti opustit svůj domovský stát. Slovo uprchlík navíc díky nadužívání v médiích dle mého názoru získalo negativní konotaci.

---

²¹ EL-HINNAWI, Essam. *Environmental refugees*. Nairobi: United Nations Environment Program, 1985, s. 26–28.

²² STOJANOV, Robert; KAVANOVÁ, Klára. Migrace v kontextu environmentálních změn. *Geografické rozhledy* 2009, 18/5, s. 29.

Z výše uvedených důvodů se k termínu environmentální uprchlík nepřikláním ani já a v práci budu používat termín environmentální migrant. V literatuře se objevuje ještě jeden termín – ekologický migrant, ten se používá ve stejném významu jako termín environmentální migrant. Definice IOM poukazuje na dobrovolnost opuštění obývaného území.

Ekologičtí migranti jsou:

„[...] osoby nebo skupiny osob, které jsou převážně z důvodu náhlých nebo progresivních změn v prostředí, které nepříznivě ovlivňují jejich život nebo životní podmínky, povinni dočasně nebo trvale opustit své obvyklé domovy, a kteří se stěhují do své země nebo do zahraničí.“²³

---

²³ LACZKO, Frank; LONESCO, Dina; LEE, Sieun a kol. *Migration, Environment and Climate Change: Evidence for Policy (MECLEP) glossary*, Geneva: International Organization for Migration, 2014, s. 13.

2. Současná situace v oblasti environmentální migrace, legislativní rámec a výhled do budoucna

Lidé se napříč historií museli značně přizpůsobovat změnám životního prostředí. I když se propojení mezi životním prostředím a nucenou migrací optikou dnešní doby jeví jako důležité téma, o kterém by již mělo být napsáno velké množství zejména vědecké literatury a studií, opak je pravdou. Více se o environmentální migraci začalo hovořit až dnes. I proto jsem považovala za nutné se nejdříve při zkoumání tohoto problému seznámit s myšlenkami dvou autorů, kteří na toto téma v minulosti publikovali významná díla.

Nejprve to byl Norman Myers, který psal o změnách životního prostředí v souvislosti s vysídlením populace. Jeho práce měla velký vliv na pozdější zkoumání tohoto tématu.²⁴ Dalším významným autorem byl doktor Richard Black. Black zkoumal problematiku uprchlictví v Africe, ale i jinde, v roce 1998 pak napsal knihu s názvem *Refugees, Environment and Development*. Poměrně záhy jsem zjistila, že se oba autoři (Myers a Black) v mnoha zásadních věcech rozcházejí. Problematický je zejména odhad počtu migrantů z environmentálních důvodů. Myers tvrdí, že počet takových lidí roste rychle z důvodů erozí půdy, sucha, odlesňování. Naproti tomu Black zpochybňuje hodnotu samotného pojmu environmentální migranti. V roce 2001 napsal na toto téma dokument²⁵, kde jasně ukazuje, že tento koncept považuje za zavádějící. Myers tvrdí, že v polovině 90. let bylo nejméně 25 milionů environmentálních migrantů. Odhadoval, že počet těchto migrantů by se mohl do roku 2010 zdvojnásobit a v důsledku globálního růstu by se mohlo ještě rychleji zvýšit oteplování planety.²⁶

Změna klimatu a její dopady vyvolaly v poslední době obnovený zájem akademiků a mezinárodního společenství (v souvislosti s migrací, životním prostředím atp.). Vztah mezi environmentální migrací a změnou klimatu však komplikují faktory, jako je chudoba, růst populace, lidská bezpečnost nebo správa věcí veřejných. Je proto těžké určit, jak velký podíl na migraci má změna prostředí jako taková. Environmentální

---

²⁴ Šlo zejména o zprávu s názvem *Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena*, kterou napsal společně s Jennifer Kentem, a publikoval ji v Climate Institute of Washington DC v roce 1995.

²⁵ Srov. BLACK, Richard. *Environmental refugees: myth or reality?* Brighton: University of Sussex, 2001, s. 11–13.

²⁶ Srov. MYERS, Norman; KENT, Jennifer. *Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena*. *Climate Institute* 1995, s. 1.

migrace proto vyžaduje komplexní přístup v oblasti výzkumu, politiky a praxe. Díky množství různých faktorů, které vyvolávají environmentální migraci, a současně nedostatečnému sběru dat není jednoduché kvalifikovat míru environmentální migrace. Při migraci v důsledku pomalých environmentálních procesů, jako je sucho nebo stoupající hladina moře, většina dostupných údajů vychází z případových studií, pro které existuje jen málo srovnávacích studií.

Soubory údajů o environmentální migraci dosud neexistují na globální úrovni nebo nejsou komplexní. Pozitivním faktem je, že několik iniciativ začalo se shromažďováním dat o několika zemích. Mezi tyto iniciativy patří například projekt Migrace, životní prostředí a změna klimatu: Evidence pro politiku (MECLEP)²⁷ financovaný Evropskou komisí nebo projekty, které financuje Institut OSN pro životní prostředí a lidskou bezpečnost (UNU-EHS). Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) od roku 2008 na svých internetových stránkách (Global Internal Displacement Database) sbírá celosvětově údaje o vysídleních souvisejících s katastrofami. Na jejich stránkách je také možné se podívat na interaktivní mapu, která zobrazuje všechny události vysídlení zaznamenané IDMC, ke kterým došlo za posledních šest měsíců.²⁸ Z mapy lze dobře vyčíst, z jakých důvodů lidé migrují (často se jedná o krátkodobou migraci z důvodu záplav nebo zemětřesení, kdy se lidé po kratší nebo delší době znovu vrátí do svých domovů). Dalším zdrojem informací týkajícím se aktuální situace v souvislosti s migrací a klimatem je Databáze CLIMIG, kterou financuje University of Neuchâtel ve Švýcarsku. CLIMIG se zabývá kvalitativními i kvantitativními studii environmentální migrace.²⁹

Všechny tyto zprávy a projekty nám umožňují udělat si lepší obrázek o počtu migrantů, příčinách migrace a částečně i o stavu životního prostředí. V posledním desetiletí bylo dosaženo značného pokroku v metodách a sběru dat. Vědci a mezinárodní organizace v současné době pracují na zdokonalení metod pro srovnávací studie napříč zeměmi, cílem

---

²⁷ Srov. MELDE, Susanne.; LACZKO, Frank.; GEMENNE, François. *Making mobility work for adaptation to environmental changes – Results from the MECLEP global research*. Geneva: International Organization for Migration, 2017, s. 4–10.

²⁸ Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). *Displacement data by country* (7. 1. 2020). <https://www.internal-displacement.org/countries>.

²⁹ FIGUET, Etienne. Institute of Geography University of Neuchâtel Switzerland. *Climig database, Migration, Climate Change and the Environment* (7. 1. 2020). https://www.unine.ch/geographie/home/recherche/migration_climate_change_1/bibliographic-database.html.

by mělo být s dostatečným předstihem předpovídat budoucí migrační trendy.³⁰ Pokud by bylo možné odhadnout rozsah pohybů souvisejících s katastrofami a zhoršováním životního prostředí, vlády by mohly činit informovanější politická rozhodnutí a opatření. V některých případech by mohly být tyto nové metody použity pro včasná varování, která by tak zachraňovala lidské životy.

2.1. Příčiny environmentální migrace

Dočasná nebo trvalá migrace byla vždy jednou z hlavních strategií, kterou přijímali lidé čelící přírodní katastrofě.³¹ Již v roce 1990 Mezivládní panel pro změnu klimatu upozorňoval, že jedním z největších dopadů klimatických změn může být právě migrace. V roce 1992 IOM společně s Refugee Policy Group zveřejnila zprávu o „migraci a životním prostředí“, ve které je uvedeno:

„Velké množství lidí migruje v důsledku změn životního prostředí. Počet takových migrantů by se mohl podstatně zvýšit, protože by se v důsledku změn klimatu mohly stát neobyvatelnými.“³²

Byl to jeden z prvních pokusů o propojení migrace v souvislosti s klimatem, poté debata mezi odbornou veřejností i politiky ustala. Dokládá to i fakt, že v roce 2005, kdy vyšla zpráva Světové komise pro mezinárodní migraci, není o tomto tématu ani zmínka. Jedním z důvodů byla nejednotnost vědců zabývajících se migrací v tom, do jaké míry je environmentální migrace zřetelná forma migrace a zda si zaslouží zvláštní pozornost. Proběhlo několik mezinárodních konferencí, setkání odborníků i vědců, bylo zveřejněno několik studií, díky nimž se zvýšilo povědomí o vazbách životního prostředí a migrace.

Podle některých autorů (např. Myerse)³³, zabývajících se environmentální migrací, můžeme rozlišit pět hlavních příčin, které vedou k environmentální migraci. Patří k nim přírodní katastrofy, dlouhodobé degradační procesy, průmyslové katastrofy, velké rozvojové projekty nebo válečné konflikty. Přírodní katastrofy, jako jsou cyklony,

---

³⁰ Srov. IDMC. *Global Report on Internal Displacement 2020 – Data and statistics on Environmental migration*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2020, s. 8–11.

³¹ Srov. HUGO, Graeme. *Migration, Development and Environment*. Geneva: International Organization for Migration, 2008, s. 35.

³² LACZKO, Frank; AGHAZARM Christine. *Migration, Environment and Climate Change: Assessing the Evidence*. Geneva: International Organization for Migration, 2009, s. 13.

³³ Srov. MYERS, Norman. *Environmental refugees in a globally warmed world*. *BioScience* 1993, roč. 43, s. 752–761.

hurikány, tsunami nebo tornáda, poutají velkou pozornost společnosti. Jedná se o naléhavé situace, kdy je nutná rychlá reakce obyvatel. Stejně ničující však mohou být i změny prostředí, desertifikace pobřeží nebo eroze půdy, které se dějí postupně, někdy nenápadně. Ty také mohou mít v konečném důsledku větší dopad na migraci. Podle Mezinárodní databáze pro případy mimořádných událostí bylo v letech 1979–2008 sedm set osmáct milionů lidí zasaženo bouřkami, oproti tomu lidí zasažených suchem bylo 1,6 miliardy.³⁴

Změny klimatu mohou ovlivnit důvody, proč lidé migrují, může dojít k zesílení již existující situace, ke zvýšení tepla nebo narůstajícímu suchu, což má vliv na pěstování zemědělských plodin, ke snížení srážek a k většímu suchu, které může mít vliv na nedostatek podzemní nebo pitné vody, pokud se zvýší hladiny moří, může dojít k nemožnosti obývat pobřežní části, pravděpodobně zaniknou některé ostrovy.

„Důležitou roli hrají také adaptační kapacity dotčené komunity, do jaké míry je daná komunita citlivá a zranitelná na výkyvy počasí nebo jakou má schopnost se přizpůsobit daným změnám.“³⁵

Rizikem jsou i konflikty v zemích s nedostatkem přírodních zdrojů. Do roku 2050 by mohlo být bez přístupu k dostatečným zásobám vody 5 miliard lidí.³⁶ Je zřejmé, že všechny země pocítí nějakou míru nepříznivých důsledků globálního oteplování. Méně rozvinuté země jsou více zranitelné, z větší míry závisí na odvětvích, která jsou citlivá na změnu klimatu, zároveň se díky omezeným financím nedokáží podmínkám rychle přizpůsobovat. Oblasti, které již nyní čelí těžkým podmínkám, se v budoucnu budou potýkat s ještě rozsáhlejšími problémy.

Příkladem může být situace v Sahelu, kde se kromě klimatických problémů projevuje i demografický faktor.³⁷ Dochází k nadměrnému využívání zemědělské půdy, zároveň se úrodná půda postupně mění v poušť, srážky v posledních dvaceti letech jsou čím dál méně vydatné. Všechny tyto faktory způsobují vysídlení obyvatel a násilné konflikty.

---

³⁴ Srov. MIGLIORINI, Massimo a kol. *Data interoperability for disaster risk reduction in Europe – Disaster Prevention and Management*. Bingley: Emerald Publishing Limited, 2019, s. 804–816.

³⁵ STOJANOV, Robert. *Životní prostředí, změna klimatu a obyvatelstvo: migrace jako adaptace?* Brno: Centrum výzkumu globální změny-Akademie věd České republiky, 2014, s. 9.

³⁶ NOVÁK, František. *Války o vodu. Nový systém předpovídá násilí v Africe i Asii* (13. 1. 2020) [10. 1. 2020].

<https://www.euro.cz/udalosti/valky-o-vodu-afrika-asie-147925>.

³⁷ Srov. CARBONARE, Giovanni. *Out of Africa Why People Migrate*. Milano: Ledizioni LediPublishing, 2017, s. 51–69.

Mezi opomíjené, avšak časté příčiny environmentální migrace, patří migrace z důvodu rozvojové činnosti. Lidé musí být trvale vysídleni do jiné oblasti. Může jít o stavbu elektrárny, vodních nádrží, těžbu nerostných surovin nebo rozvoj infrastruktury. Trvale vysídlení jsou i lidé ze zaplavených pobřeží nebo ostrovů. Příkladem trvalého vysídlení je přesun obyvatel kvůli stavbě vodní elektrárny Tři soutěsky v provincii i chang v Číně. Kvůli stavbě muselo být přesunuto 1,2 milionu lidí z více než sto zatopených měst.³⁸ Do další skupiny příčin patří i nehody a průmyslové havárie nebo zamoření životního prostředí vinou člověka. Takovým typem migrace byl i přesun 228 až 350 tisíců lidí z oblasti havárie jaderné elektrárny v Černobyli.³⁹ Poslední kategorií příčin jsou války a konflikty, které se vedou o zdroje (nedostatek vody, kácení lesů apod.), nebo války, které způsobí zhoršení životního prostředí. I když války způsobují většinu ekologických škod tam, kde probíhají, způsobují také devastaci životního prostředí v blízkosti vojenských základů. Zvýšená vojenská přítomnost, budování zdí a plotů mohou narušit pohyb divoké zvěře nebo oddělit lidi od zdrojů, na kterých jsou závislí. V neposlední řadě války a konflikty brzdí udržitelný rozvoj.⁴⁰

Migrace související se změnami životního prostředí je i dnes velmi častá, kolik ale takových migrantů je? Je možné jejich počet vyčíslit? Máme k dispozici nějaké statistiky? Z výše uvedených důvodů není odpověď na otázku, kolik je aktuálně na světě environmentálních migrantů, snadná. Stále si například nejsme jisti přesnou povahou aktivních mechanismů, počtem osob nebo zeměpisných oblastí, kterých se to týká. Přestože přesné odhady nejsou k dispozici, obecně se předpokládá, že v příštích letech bude kvůli změnám prostředí migrovat stále více lidí. Některé studie podrobně popisují, jak klimatické změny ovlivňují komunity v tichomořských ostrovních státech⁴¹. Poukazují na fakt, že mnoho obyvatel malých ostrovů potřebuje podporu, aby se dokázali přizpůsobit měnícímu se klimatu, včetně pomoci při případné migraci. Současně bude mít migrace s největší pravděpodobností rostoucí dopad na životní prostředí. Například se očekává, že se bude dále zvyšovat vnitřní migrace do měst. Dnes více než polovina

---

³⁸ Srov. LE VINE, Emily. *An Investigation of Resettlement Issues related to the Three Gorges Dam Project, People's Republic of China*. Northfield: Carleton Geology Dept., 2005, s. 2–6.

³⁹ International Atomic Energy Agency. *Present and future environmental impact of the Chernobyl accident*. Vienna: Iaea, 2001, s. 41–49.

⁴⁰ Srov. WEIR, Doug. New to conflict and the environment? We've summarised the main ways that wars and militarism harm the environment. (15. 8. 2020) [4. 7. 2020]. <https://ceobs.org/how-does-war-damage-the-environment/>.

⁴¹ Srov. PETZOLD, Jan; MAGNAN K. Alexandre. Climate change: thinking small islands beyond Small Island Developing States (SIDS), *Climatic Change* 2019, roč. 152, s.145–165.

světové populace žije v městských oblastech, z nichž mnohé jsou v pobřežních regionech a jsou obzvláště náchylné k nárůstu hladiny moře. Následky těchto změn se budou lišit a dopad na obyvatelstvo bude rozdílný v každé části světa. I když je určení počtu environmentálních migrantů obtížné a souhrnná čísla pro environmentální migraci neexistují, případně se různí podle zdrojů, v minulosti bylo zveřejněno několik statistik, podle kterých bylo v polovině 90. let kolem 25 milionů environmentálních migrantů.⁴² Podle Globální zprávy o vnitřním přemístění bylo v roce 2018 vnitřně vysídleno 17,2 milionů environmentálních migrantů ve 148 zemích a teritoriích a 764 000 lidí v Somálsku, Afghánistánu a několika dalších zemích bylo vysídleno díky velkému suchu.⁴³ Zpráva Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) poukazuje na fakt, že na celém světě bylo během jedenácti let (2008–2018) vnitřně vysídleno přibližně 265,3 milionu lidí pouze v důsledku environmentálních změn a přírodních katastrof.⁴⁴ V první polovině roku 2019 bylo v důsledku katastrof vnitřně přesídleno 7 milionů lidí.⁴⁵ Nejvíce postiženými oblastmi byly jižní a východní Asie a tichomořský region, zejména Filipíny, Čína a Indie, kde došlo v roce 2018 k nejrozsáhlejší katastrofám. Velké riziko hrozí i malým ostrovním zemím, na které dopadají katastrofy obzvláště ničivě. V roce 2018 způsobovaly vysídlení převážně extrémní povětrnostní jevy, jako jsou bouřky, cyklony, hurikány nebo tajfuny. Jihozápadní monzuny v Indii a tajfun Mangkhut v Číně a na Filipínách byly zvláště devastující.

Většina migrace související se změnami životního prostředí, a to včetně vysídlení po přírodních katastrofách, probíhá vnitrostátně, někteří migranti jsou ale nuceni opustit hranice své domovské země. V tomto momentě narážíme na problém, data o přeshraniční migraci v souvislosti s životním prostředím jsou omezená. Pomalé přírodní procesy, kterými jsou stoupající hladiny moří nebo nedostatek vody, ale stále více ovlivňují migraci lidí po celém světě.

---

⁴²STOJANOV, Robert; KAVANOVÁ, Klára. *Migrace v kontextu environmentálních změn*, s. 28–29.

⁴³ IDMC. *Internal displacement from January to June 2019*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2019, s. 5.

⁴⁴ Srov. IDMC. *Global Report on Internal Displacement 2019*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2019, s. 1–12.

⁴⁵ Srov. IDMC. *Internal displacement from January to June 2019*, s. 3–5.

„Změna klimatu se objevila jako hrozba, o které se uvádí, že pravděpodobně způsobí nucený pohyb milionů lidí, přičemž ostrovní komunity s nízkým počtem obyvatel jsou označovány za zvláště zranitelné.“⁴⁶

V roce 2019 vyšla šestá zpráva o globálním environmentálním výhledu OSN (GEO-6)⁴⁷, která informuje o stavu životního prostředí. Na zprávě se podílelo 250 vědců a odborníků z více než 70 zemí a byla vydána před čtvrtým shromážděním OSN pro životní prostředí. Měla za úkol vyzvat politiky a všechny tvůrce rozhodnutí, aby neprodleně podnikli kroky k řešení naléhavých problémů v oblasti životního prostředí se záměrem dosáhnout cílů udržitelného rozvoje a dalších mezinárodně dohodnutých cílů v oblasti životního prostředí (jako je např. Pařížská dohoda).⁴⁸ OSN v dokumentu poukazovala na stav ekologického poškození planety, které je natolik vážné, že pokud nebudou podniknuty rychlé akce na zmírnění globálního oteplování, budou ohroženy životy milionů lidí.

Lidstvo buď drasticky rozšíří ochranu životního prostředí, včetně ochrany klimatu, nebo ve městech a regionech zejména v Asii, na Středním východě a v Africe předčasně zemrou miliony lidí ještě do poloviny století. Zpráva také zdůrazňuje skutečnost, že svět má pokročilou vědu, technologie i dostatek financí, aby se posunul směrem k udržitelnějšímu rozvoji. Bohužel politici a obchodní vůdci se stále drží zastaralých modelů produkce a rozvoje. Zpráva reflektuje demografická data, podle kterých bude na Zemi do roku 2100 11,2 miliardy lidí, přičemž největší nárůst populace bude v Africe a Asii.⁴⁹ Většina lidí (68 %) bude žít do roku 2050 ve městech. Z grafu vyplývá, že v roce 2012 zemřelo vlivem špatného životního prostředí nebo katastrof více než 12,6 milionu lidí. Toto číslo představuje téměř čtvrtinu všech úmrtí na celém světě v daném roce.

„Pro dvacáté první století existují předpovědi, které naznačují, že v důsledku těchto nepříznivých dopadů na klima bude muset migrovat ještě více lidí. Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC), hlavní orgán OSN pro vědu o klimatu, opakovaně uvedl, že změny vyvolané klimatickou krizí ovlivní migrační vzorce. Světová banka varuje, že pokud nebudou přijata žádná opatření v oblasti ochrany klimatu, bude

---

⁴⁶ KELMAN, Ilan.; STOJANOV, Robert.; KHAN, Shabana.; DUŽÍ, Barbora. a kol. Islander Mobilities: Any change from climate change? *International Journal of Global Warming* 2015, roč. 8, s. 584–602.

⁴⁷ Srov. EKINS, Paul.; GUPTA, Joyeeta.; BOILEAU, Pierre. *The Sixth Global Environment Outlook*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, s. 1–7.

⁴⁸ Srov. EKINS, Paul.; GUPTA, Joyeeta.; BOILEAU, Pierre. *The Sixth Global Environment Outlook*, s. 11.

⁴⁹ Srov. EKINS, Paul.; GUPTA, Joyeeta.; BOILEAU, Pierre. *The Sixth Global Environment Outlook*, s. 28.

*v důsledku environmentálních změn do roku 2050 vnitřně přesídleno až 143 milionů lidí ve třech oblastech světa.*⁵⁰

Z těchto důvodů studie například doporučuje omezovat plýtvání potravinami v rozvinutých i rozvojových zemích, což by snížilo spotřebu potravin o 56 %. Lidstvo má velký problém s plýtváním potravin, v současné době na celém světě vyhodíme 33 % jedlých potravin a 56 % odpadu vznikne během výrobního procesu.

Urbanizace v současné době globálně probíhá na bezprecedentní úrovni, zpráva uvádí, že může představovat příležitost ke zvýšení blahobytu občanů při současném snížení jejich environmentální stopy prostřednictvím územního plánování a zelené infrastruktury nebo lepší správy věcí veřejných. Strategické investice ve venkovských oblastech by navíc pomohly snížit tlak na migraci lidí do měst. Ze zprávy vyplývá, že v důsledku klimatických změn a rychlejšího rozvoje bude stále více lidí hledat nový domov zejména ve městech.

Výzkumy ukazují, že lidé v tichomořských ostrovních zemích budou pod silným tlakem environmentálních stresorů, včetně stoupajících hladin oceánů a vln sucha, což může přispět ke zvýšené migraci. Nedostatek spolehlivých informací nám brání pochopit motivace migrantů, včetně role změny klimatu a zhoršování životního prostředí. Studie jsou proto nezbytné, chceme-li lépe porozumět vztahu mezi změnami životního prostředí a migrací. Díky nim se mohou připravit politické kroky, které mohou pomoci nejzranitelnějším skupinám, tak, aby byly odolnější vůči změně klimatu, nebo pokud se nemohou přizpůsobit, měli možnost důstojně migrovat.⁵¹ Pokud bychom vyplnili mezery v údajích a informacích o souvislostech mezi migrací a změnami životního prostředí, dokázali bychom lépe zajistit bezpečnost, důstojnost a ochranu migrantů.

---

⁵⁰ UN News. *Migration and the climate crisis: the UN's search for solutions*. (11. 3. 2020) [31. 7. 2019]. <https://news.un.org/en/story/2019/07/1043551>.

⁵¹ MILAN, Andrea.; OAKES, Robert. *Tuvalu: Climate change and migration – Relationships between household vulnerability, human mobility and climate change*. Bonn: United Nations University Institute for Environment and Human Security, 2016, s. 52–58.

2.2. Situace ve světě

Vnitřní migrace spojená s postupnou změnou životního prostředí a s přírodními katastrofami je složitý a dynamický jev. Neudržitelné postupy hospodářského růstu a rozvoje urychlují změnu klimatu a přispívají ke zhoršení životního prostředí, což může mít za následek snížení úrody zemědělských plodin a špatný přístup k přírodním zdrojům. Tento stav může v konečném důsledku donutit lidi k migraci. Úroveň rizika vysídlení a množství vysídlených lidí v zemi, která čelí klimatickým jevům s postupným nástupem, lze chápat jako měřítko udržitelnosti jejího rozvoje. Dopady, které má vysídlení na postižené obyvatelstvo, trhy se zbožím a službami, na venkovské a městské systémy a v mnoha případech na společnost jako celek, do značné míry ovlivňují schopnost země naplnit cíle národního rozvoje a hospodářského růstu.⁵²

Vysídlení způsobené nevratnými změnami životního prostředí (zvýšení hladiny moře, zasolení nebo desertifikace) představuje také potenciální hrozbu pro národní bezpečnost a stabilitu. Mnohé oblasti se stávají neobyvatelnými tradičním způsobem života, což představuje velkou výzvu pro obyvatele a státní samosprávu. Stávající institucionální uspořádání se mohou rozpadnout, což může mít dopad na vlastnická a uživatelská práva. Pokud by došlo k dramatickým změnám demografického vývoje, bude možná nutné vytvořit nové systémy řízení. „*Lidská (im-) mobilita v důsledku zhoršování životního prostředí a změny klimatu je již dnes v mnoha zemích realitou a očekává se, že se zvýší.*“⁵³ Oblasti, které jsou nejvíce zasažené změnami životního prostředí, současně představují i oblasti, kde bude nebo již probíhá environmentální migrace. Mezi nejvíce ohrožená místa patří velká část Asie, subsaharská Afrika, zejména pásmo Sahelu. Subsaharské státy mají nejnižší schopnost zvládat dopady změny klimatu, to má za následek zostření průběhu ozbrojených konfliktů, ty jsou již dnes dávány do souvislosti s klimatickými změnami. V přímém ohrožení se v této oblasti nachází přes 122 milionů osob. V oblastech severní Afriky a Blízkého východu je kritický nedostatek vody. To představuje velké riziko pro obyvatele, až 93 % sledovaných povodí řek se nachází ve stavu středního až vysokého rizika vodního stresu. Zdroje vody nejsou schopny pokrýt potřebu, která je nezbytně nutná, tato situace může vyústit v nepokoje a migraci obyvatel.

---

⁵² DESAI, Bina; GINETTI, Justin; SYDNEY, Chloe. *No matter of choice: displacement in a changing climate*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2018, s. 2–4.

⁵³ LACZKO, Frank; SINGLETON, Ann. *Data on environmental migration: How much do we know?*. *Global Migration Data Analysis Centre* 2016, roč. 2, s. 5.

Podobnou situaci můžeme pozorovat také v Indii. Téměř žádné srážky, extrémní sucho a nedostatek vody trápí státy na severu a východu Indie. Podle analýzy, kterou si nechala zpracovat indická vláda v roce 2018, trpí v Indii nedostatkem vody přes 600 milionu lidí.⁵⁴ Indie čerpá většinu vody z povrchových zdrojů, které se postupně vyčerpávají. Den nula, tak odborníci nazývají den, kdy se v oblasti zcela vyčerpá pitná voda, podle odhadů postihne do konce roku 2020 až 21 největších měst Indie.

Velkým rizikem zejména pro malé ostrovy a přímořské státy je zvyšování hladiny moří a oceánů. Oceány jsou jedním z hlavních regulátorů globálního klimatu, dodávají až polovinu kyslíku a zároveň pohlcují třetinu oxidu uhličitého. Jen vzestup o půl metru by mohl zavinit přesídlení až 1,2 milionu lidí, pokud by hladina stoupla o 2 metry, počet vysídlených osob by se zdvojnásobil.⁵⁵ Pokud vydrží současné tempo tání ledovců, podle propočtů se zvýší hladina světového oceánu v roce 2100 o více než dva metry. To by znamenalo zánik řady ostrovů v Tichomoří. Některé ostrovní státy se takovým situacím snaží předcházet. Například stát Tuvalu pracuje na praktických projektech, které mají obyvatelstvu pomoci se přizpůsobit změně klimatu, zmírnit její dopady a hledat způsoby, jak zabránit vysídlení lidí⁵⁶. Nový Zéland speciálně pro tichomořské státy⁵⁷ vytvořil takzvané „Tichomořské vízum“, které žadatelům umožňuje získat rezidenční vízum na dobu neurčitou.

„Malé ostrovní země vysoce citlivé na změnu klimatu se jednotně shodly na tom, že pařížský klimatický summit by se měl dohodnout na cíli udržovat oteplování v rozmezí 1,5 °C. I při oteplení o 1,5 °C budou dopady na klima v mnoha oblastech stále významné, ale nekontrolovatelné a samovolné změny klimatu mohou být stále omezeny. [...] Pro chudé lidi bude nezbytné financování přizpůsobení z rozvinutých zemí.“⁵⁸

Vzestup hladin oceánů zasáhne i velká pobřežní města jako Dháka, Miami Tokio či Singapur. V Evropě je ohrožena především její severozápadní část včetně Itálie. Města

---

⁵⁴ GULERIA Vishal; RANA Mamta. Water Scarcity in India: A Threat to Sustainable Management of Water. *Essence Journal, International Journal for Environmental Rehabilitation and Conservation* 2018, roč. 9, s. 41.

⁵⁵ Srov. MASSON-DELMOTTE, Valérie; ZHAI, Panmao; ROBERTS, Debra a kol. *IPCC, 2018: Global warming of 1.5 °C*. Intergovernmental Panel on Climate Change, 2019, s. 175–184.

⁵⁶ Srov. SHEN, Shawn; BINNS, Tony. Pathways, motivations and challenges: contemporary Tuvaluan migration to New Zealand. *GeoJournal* 2012, roč. 77, s. 63–82.

⁵⁷ Jedná se o Kiribati, Tuvalu, Tongo a Fidži.

⁵⁸ HEDEGAARD, Connie. *Fleeing Climate Change: Impacts on Migration and Displacement*. København: Care Danmark, 2016, s. 27.

připravují různá opatření, v Benátkách například staví protipovodňové zábrany, v Rotterdamu stojí bariéra, která ho má chránit před zvýšeným přílivem po bouřích.

Jedna z nejhorších situací je v Somálsku. Do roku 2011 sužoval zemi hladomor, který si vyžádal na 260 000 obětí, následovalo období sucha, které s sebou přineslo potravinovou nejistotu, pak přišly ničivé povodně. Všechny tyto události přispívaly k násilným konfliktům a vysídlení obyvatel. Jen v důsledku vlny sucha migrovalo více než milion lidí.⁵⁹ Předpokládá se, že do konce století se teploty zvýší až o 4,3 C. Důsledky změn klimatu jsou v Somálsku již patrné. Projevují se ve zvýšených frekvencích a větší intenzitě epizod sucha, což přispívá k desertifikaci půdy, nižším výnosům úrody nebo úmrtím zvířat. Srážky nejsou jen intenzivnější, ale také nepředvídatelnější, často následované záplavami, bouře a silné cyklony jsou častější. Katastrofy si v Somálsku v roce 2018 vyžádaly kolem 547 000 nových vysídlení, z nichž 249 000 bylo vyvoláno vlnou sucha. Nadprůměrné srážky, které následně způsobily záplavy v jižních a středních oblastech Somálska, zapříčinily v dubnu a květnu migraci asi 289 000 lidí. Mnoho z těch, kteří uprchli, nebyli dodnes schopni nalézt trvalé řešení a stále žijí v nejistých podmínkách. Zemi nadále sužuje dlouhodobý nedostatek srážek. Od roku 2016 šest ze sedmi deštivých období bylo téměř suchých. Vnitřní migrace byla hnacím motorem rychlé a neplánované urbanizace. Uvádí se, že téměř 80 % (2,6 milionu) vnitřně vysídlených osob v Somálsku žije v městských a příměstských osadách a táborech.⁶⁰ Vystěhování jsou jedním z hlavních spouštěčů sekundární migrace ve městech a hlavní překážkou k nalezení trvalých řešení.

Vzhledem k politické nestabilitě otázek týkajících se migrace a změny klimatu se zdá, že dlouhý vývoj debaty o „environmentálních migrantech“ političtí aktéři ignorují. Vypadá to, že mnoho autorů jednoduše cituje zdroje, které nejúčinněji podporují jejich argumenty. Debata týkající se migrace ve vztahu se změnou životního prostředí se ve veřejné, politické a akademické oblasti stala velmi polarizovanou a často neúčinnou. Politické kruhy jsou ale ze své podstaty důležitým průnikem mezi akademickými a veřejnými debatami.

---

⁵⁹ FERRÁNDEZ, C. Pablo; BINA, Desai; SYDNEY, Chloé; HAJZMANOVA, Ivana. *No land, no water, no pasture, The urbanisation of drought displacement in Somalia*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2020, s. 6–11.

⁶⁰ UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. *Camp Coordination Camp Management. Somalia Humanitarian Needs Overview 2019*, s. 22–25.

Humanitární skupiny reagovaly na „hrozbu“ migrace vyvolané životním prostředím poměrně radikálně. Ekologické skupiny také často vytvářejí velké předpovědi „environmentálních uprchlíků“, aby obhajovaly větší ochranu životního prostředí. Jsou publikována velká čísla vztahující se k budoucí environmentální migraci, motivace zveřejňovat takto velká čísla není zcela jasná. Tento fakt potvrzuje například studie vydaná Greenpeace⁶¹ v roce 2008 nebo zpráva vydaná Christian Aids⁶² v roce 2007, která uvádí, že do roku 2050 bude vysídlena až 1 miliarda lidí. Organizace obvykle vyzývají k akci zaměřené na zdroje globálního oteplování anebo požadují rozšíření stávající definice uprchlíka tak, aby jasně rozlišovala jednotlivce nucené odejít ze svých domovů v důsledku změn životního prostředí nebo v důsledku přírodních katastrof.⁶³

V uplynulém desetiletí vzrostlo politické povědomí o otázkách environmentální migrace a stále více se akceptoval fakt, že se jedná o globální problém. „*Migrace nemůže být chápána separátně, ale naopak musí být analyzována v kontextu možných alternativ.*“⁶⁴ V důsledku toho mnoho států podepsalo významné dohody, jako je Pařížská dohoda o změně klimatu nebo Globální dohoda o migraci, která představuje pro vlády jasný postup, jakým způsobem řešit otázku klimatu a migrace.

Dokument obsahuje mnoho odkazů věnujících se environmentální migraci, včetně celé sekce o opatřeních k řešení environmentálních a klimatických problémů. Je to poprvé, kdy se podařilo stanovit komplexní vizi, která naznačuje, jakým způsobem státy dokáží zvládnout dopady klimatických změn, přírodních katastrof a zhoršování životního prostředí v souvislosti s mezinárodní migrací.

Zpráva zdůrazňuje priority států v řešení environmentální migrace. Hlavním zájmem je co nejvíce minimalizovat nepříznivé faktory, které nutí lidi opustit zemi původu, a zároveň najít řešení, která umožní lidem zůstat ve svých domovech, a poskytnout jim prostředky k přizpůsobení se měnícím se podmínkám prostředí. Cílem by mělo být zabránit případům zoufalé migrace a s tím souvisejících tragédií. Ve zprávě se uvádí, že v místech, kde jsou změny klimatu příliš intenzivní, je prioritou umožnit zvýšení

---

⁶¹ RAJAN, CH. Sudhir. *Blue alert: Climate migrants in South Asia, estimates and solutions*. Greenpeace France, 2008.

⁶² A Christian Aid report. *Human Tide: The real migration crisis*. Colombia, 2007.

⁶³ Srov. MORRISSEY, James. Environmental Change and Forced Migration, A State of the Art Review. *Research Gate* 2009, s. 31–32.

⁶⁴ STOJANOV, Robert; DUŽÍ, Barbora. Migrace jako adaptace na změnu klimatu. *Mezinárodní vztahy* 2013, roč. 48, s. 16.

dostupnosti a flexibility cest pro pravidelnou migraci. Státy se snaží nalézt řešení, aby mohly lidem zajistit bezpečnou migraci. Posledním možným opatřením je provedení plánovaných přemístění obyvatelstva. Tím můžeme rozumět přesunutí i celé vesnice do bezpečné oblasti, která nebude zasažena dopady klimatických změn. Dalším nástrojem, který mohou státy využít, je humanitární pomoc, jež by zajistila ochranu těm, kteří již migrují.

2.3. Současný legislativní rámec

Proč k environmentální migraci vlastně dochází? Prvním nezbytným krokem by měla být snaha o předcházení environmentálním změnám. Aby bylo možné efektivně tvořit a přijímat nové zákony týkající se ochrany prostředí, je třeba nejprve přesně definovat, co životním prostředím chápeme.

Evropská komise označuje životní prostředí jako „[...] kombinaci prvků, jejichž komplexní vzájemné působení vytváří nastavení, okolí a podmínky života jedinců a společnosti, tak jak jsou, nebo tak, jak jsou pocíťovány.“⁶⁵

Listina základních práv a svobod říká:

„Každý má právo na příznivé životní prostředí. Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“⁶⁶

Zde se setkáváme s problémem, kdo a jak přesně určí, co znamená „příznivé“ životní prostředí. Dalším krokem by měla být ochrana obyvatel a prevence na domovském území, tak aby nemuselo dojít k dalším krokům, jakými jsou mezinárodní ochrana nebo ochrana vnitřně přesídlených osob. Stát musí plnit závazky vztahující se k lidským právům, má povinnost lidská práva respektovat, chránit a vytváří mechanismy, které zabraňují porušování těchto práv.⁶⁷ Bohužel, i když státy mají povinnost chránit práva osob, dalo

---

⁶⁵ BELL, Stuart; MCGILLIVRAY, Donald.; PEDERSEN, Ole.; LEES, Emma a kol. *Environmental Law*. 9. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 7.

⁶⁶ POSPÍŠIL, Ivo; LANGÁŠEK, Tomáš; ŠIMÍČEK, Vojtěch a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, článek 35.

⁶⁷ Srov. Inter-Parliamentary Union. *Human Rights*. Tignieu-Jamezyieu: Courand et Associés, 2016, s. 19–29.

by se možná tvrdit, že pokud stát nepřijímá dostatečná opatření na odvrácení klimatických změn, nechrání své občany dostatečně a porušuje tak jejich lidská práva. Ovšem klimatické a environmentální změny jsou globálním problémem a prokázat souvislost by bylo velmi složité. Složitě by také bylo chtít po státech, aby se pomocí vlastních zákonů snažily odvracet klimatické změny, které pociťují lidé na druhém konci světa, obávám se, že přijímání takovýchto zákonů by bylo v některých zemích jen složitě obhajitelné. I když se nejedná o snadný úkol, měly by se státy snažit vhodnými metodami zbrzdit negativní změny životního prostředí a účinně předcházet environmentální migraci. I když environmentální migrace není výhradně zapříčiněna změnami klimatu, svůj podíl na ní mají také plánované výstavby nebo průmyslové katastrofy, přírodní katastrofy nebo častá střídání extrémních projevů počasí (patří k prvotním projevům klimatických změn). Proto je tak důležité věnovat dostatečnou pozornost odvrácení růstu globální teploty a zabránit tak následkům, tedy i migraci z nehostinných oblastí.

Vzhledem k povaze některých ekologických problémů, které již nyní přesahují hranice národních států, je nutná spolupráce na mezinárodních dohodách, kde bude hrát zásadní roli právo a v případě nedodržení dohod i přiměřené sankce.

2.3. Environmentální migrace v mezinárodním právu

Migrace je považována za lidské právo, na tom se v roce 2018 na summitu v Maroku shodly téměř všechny členské státy OSN a podepsaly dohodu s názvem Globální pakt o bezpečné, řízené a legální migraci (dohodu nepodepsalo například Česko, Rakousko, Slovensko nebo Maďarsko). V dokumentu, který je nezávazný, ve čtvrtém oddílu Preambule stojí:

„Uprchlíci a migranti mají nárok na stejná všeobecná lidská práva a základní svobody, které musí být vždy respektovány, chráněny a splněny.“⁶⁸

V této kapitole se budu snažit stručně představit současnou mezinárodně právní úpravu týkající se migrantů, zvláště se pak budu zaměřovat na environmentální migranty a práva, podle kterých by se jim mohlo dostat ochrany. Typů environmentální migrace je celá řada, můžeme rozlišovat environmentálně motivované migranty, environmentální migranty

---

⁶⁸ Global Compact for Migration. *Global compact for safe, orderly and regular migration*, 2018, s. 2.

vnitřní, pohybující se uvnitř domovského státu, nebo environmentální migranty mezinárodní, tedy ty, kteří překročili hranice svého domovského státu. Díky této typové různorodosti může být dotčena celá řada právních odvětví. Velkou roli má u environmentální migrace snaha o regulaci klimatických změn, můžeme ji vnímat jako preventivní fázi, která by mohla odvrátit environmentální migraci. Neméně důležité je také rozebrat environmentální migraci z pohledu azylového a uprchlického práva a z pohledu lidských práv. V kapitole rozeberu také to, zda existují právní předpisy, jež se přímo týkají environmentální migrace.

2.4. Azylové a uprchlické právo

Právo na azyl je v deklaraci lidských práv uznáno jako jedno z lidských práv⁶⁹, v případě azylu každý stát uplatňuje své vnitrostátní právo.⁷⁰ Je tedy v jurisdikci každého státu, jakým způsobem si určí pravidla pro přiznání statusu azylanta a poskytnutí ochrany. Pravomoci státu omezuje mezinárodní právo pouze v případě, pokud by chtěl poskytnout azyl zločincům.⁷¹ Pojem azyl z tohoto důvodu není definován v žádné mezinárodní úmluvě.⁷² Je čistě vnitrostátní věcí, zda pronásledované osobě poskytne azyl. V případě uprchlictví je situace jiná. Stát má povinnost na základě Úmluvy o uprchlících postížené osobě přiznat ochranu, pokud byly splněny podmínky k tomu nutné (například pokud je osoba objektivně pronásledována). Pokud tomu tak je, Úmluva o uprchlících to státu přímo přikazuje.⁷³ Dle Úmluvy o právním postavení uprchlíků podepsané v Ženevě roku 1951 chrání uprchlické právo osoby žádající o mezinárodní ochranu před pronásledováním a osoby, kterým byl udělen status uprchlíka.⁷⁴ Úmluva definuje, kdo je z pohledu práva považován za uprchlíka, definuje uprchlický status nebo princip nevracení (non-refoulement). Úmluva je považována za základní standard práv a výhod, které jsou přiznané uprchlíkům. V Úmluvě není obsažen žádný kontrolní mechanismus,

⁶⁹ *Všeobecná deklarace lidských práv*. Praha: Informační centrum OSN, 2014.

⁷⁰ KREJČÍ, Pavla. Azylové právo a právo týkající se migrace (9. 4. 2020) [22. 10. 2015].

<http://www.bulletin-advokacie.cz/azylove-pravo-a-pravo-tykajici-se-migrace?browsermobi> .

⁷¹ ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Územní azyl: problémy jeho kodifikace. Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 23.

⁷² GOODWIN-GILL, Guy. *The International Law of Refugee Protection*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 3–9.

⁷³ Změna práva azylu – *Česká justice* (9. 4. 2020) [7. 8. 2016]. <https://www.ceska-justice.cz/blog/zmena-prava-azylu/>.

⁷⁴ Srov. NICOLSON, Frances; KUMIN, Judith. *A guide to international refugee protection and building state asylum systems*. Inter-Parliamentary Union and the United Nations, 2017, s. 164–165.

který by sjednocoval výklad definice uprchlíka nebo určoval státům sankce za jeho porušení.⁷⁵

Článek 1 Ženevské úmluvy definuje uprchlíka jako jakoukoli osobu, která se:

„[...] nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti.“⁷⁶

Ženevskou úmluvu bohužel nelze v případě environmentální migrace použít, není totiž splněna podmínka „pronásledování“. Pronásledování je zde vztaženo na porušení lidských práv – z důvodů náboženských, rasových nebo politických. Tyto důvody vychází z původního smyslu, proč byla Úmluva vytvořena – původně byla cílená jako ochrana pro uprchlíky, jejichž status byl zapříčiněn událostmi, které nastaly před 1. lednem 1951.⁷⁷

Zaručené právo na azyl určuje článek 18 Listiny základních práv EU, má jej:

„[...] každý, kdo prchá ze své země před pronásledováním nebo vážnou újmou, má právo požádat o mezinárodní ochranu. Právo na azyl je základním právem a jeho udělení osobám splňujícím kritéria stanovená v Ženevské úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951 je pro smluvní strany, k nimž patří i členské státy EU, mezinárodní povinností.“

Environmentální migrace nesplňuje žádný z těchto důvodů pronásledování. Z těchto příčin je jasně patrné, že Ženevská úmluva se nevztahuje na environmentální migranty. Neexistuje základ, na kterém by mohl být environmentálním migrantům poskytnut status uprchlíka a s ním i potřebná ochrana.

---

⁷⁵ HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 44.

⁷⁶ Ženevská mluva, článek 1.

⁷⁷ HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*, s. 37.

2.6. Lidská práva

Všeobecná deklarace lidských práv je soubor právních norem na ochranu lidských práv. Jedná se o mezinárodně uznávaný kodex, který definovala OSN a který „*mohou přijmout všechny národy a každý člověk se na něj může odvolávat.*“⁷⁸ Kodex definuje a podporuje dodržování velkého množství práv, mezi jinými například práva občanská, sociální, ekonomická nebo kulturní.

Pomalý nástup environmentálních událostí (zvýšení hladiny moře, desertifikace, sucho), stejně jako rychlé environmentální události (povodně, tropické cyklóny, bouře), mají vliv na obyvatelnost určitých oblastí světa. Tyto faktory mohou ohrozit také lidská práva, například právo na život, jídlo, vodu, zdraví, bydlení nebo kulturu.⁷⁹ Mezinárodní právo v oblasti lidských práv stanovuje minimální standardy zacházení, jaké jsou státy povinny dodržovat, avšak pouze vůči osobám spadajícím do jejich jurisdikce nebo na jejich území.⁸⁰

Právo na život bývá označováno titulem nejvyšší lidské právo. „*Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*“⁸¹ To je naprosto pochopitelný termín, uvědomíme-li si, že odepřením tohoto práva zanikají i práva ostatní. Právo na život neznamená jen zákaz svévolně usmrtit člověka, ale vyjadřuje také právo na život určité kvality – právo žít život v neohrožujících podmínkách.⁸² Lidský život může být ohrožen pomalými environmentálními procesy, jako je desertifikace půdy nebo nedostatek zdrojů pitné vody, ale také extrémními přírodními katastrofami, jako jsou povodně, zemětřesení nebo hurikány. S právem na život souvisí i další právo – právo na zdraví. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR) definuje právo na zdraví jako: „*Právo každého na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví.*“⁸³ Podle výkladu Výboru pro hospodářská, sociální a

---

⁷⁸ *Všeobecná deklarace lidských práv*. Praha: Informační centrum OSN, 2014.

⁷⁹ MCADAM, Jane. *Climate Change, Forced Migration, and International Law*, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 52.

⁸⁰ European Court of Human Rights. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*, (7. 4. 2020), článek 1. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

⁸¹ *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod*. Ostrava: Sagit, 2002, hlava 2.

⁸² ŽÁKOVSKÁ, Karolína; LIPOVSK, Michal. *Ochrana lidských práv v kontextu nedobrovolné environmentální migrace*. In: CHOCHOLÁČKOVÁ, Kristína. *Nová lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. Studie z lidských práv č. 3, s. 39.

⁸³ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech přijatý dne 16. 12. 1966 v New Yorku (č. 120/1976 Sb.).

kulturní práva tento článek chápe právo na zdraví komplexně. Kromě lékařské péče zahrnuje také:

„[...] přístup k nezávadné pitné vodě, přiměřené hygienické podmínky, dostatečnou výživu a přístup k nezávadným potravinám, důstojné bydlení, zdravé pracovní a přírodní podmínky, přístup ke vzdělání a informacím ohledně zdraví včetně sexuálního a reprodukčního zdraví.“⁸⁴

Právo na vodu, které by také mohlo přijít v úvahu, není však jako samostatné lidské právo všeobecně uznáváno, a to i přesto, že bylo uznáno v několika mezinárodních dokumentech.⁸⁵ Další právo, které bývá porušováno v souvislosti s environmentální migrací, je právo na respektování soukromého a rodinného života. *„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace.“⁸⁶*

Jen některá lidská práva jsou uznávána také jako důvody, které přijímajícímu státu ukládají povinnost nevyhostit osoby z jeho území. Lidská práva by proto potenciálně mohla poskytnout určitou ochranu environmentálním migrantům před vyhoštěním, a to prostřednictvím zásady nevracení. Současné právo nevracení (non-refoulement princip), které zahrnuje nemožnost vrátit migranta do země, kde by byl ohrožen mučením nebo jiným krutým zacházením, s environmentálními migranty vůbec nepracuje.

„Zásada nenavrácení se vztahuje na všechny osoby bez ohledu na to, zda jejich status byl formálně určen, či nikoli. Členské státy nesmějí nikoho vracet zpět do míst, kde může být vystaven pronásledování či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání, včetně mučení, i pokud se jedná o případ nelegální migrace.“⁸⁷

Vysídlení způsobené zhoršujícím se nebo špatným životním prostředím nesplňuje mezinárodní definici mučení. Úmluva proti mučení přijatá na valném shromáždění OSN v roce 1984 *„[...] výrazem „mučení“ rozumí jakýkoli čin, při kterém je osobě úmyslně způsobena těžká bolest nebo utrpení, ať už fyzické nebo duševní [...]“⁸⁸* Environmentální

---

⁸⁴ Office of the High Commissioner for Human Rights. CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12), (8. 4. 2020) [11. 5. 2000]. <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>.

⁸⁵ TRÁVNÍČKOVÁ, Zuzana.; ZEMANOVÁ, Štěpánka.; KOBELKOVÁ, Lucie. *Dynamika a perspektivy iniciativ v oblasti „nových lidských práv“ na půdě OSN*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Výzkumný projekt Ministerstva zahraničních věcí, 2012, s. 14.

⁸⁶ *Listina základních práv Evropské unie*. ř. 2. díl věstník Evropské unie, 2010, článek 7.

Poznámka: Z a čelem zohlednění technologického pokroku bylo slovo korespondence nahrazeno slovem komunikace.

⁸⁷ European Asylum Support Office. *Přístup k azylovému řízení*. Lucemburk: řad pro publikace Evropské unie, 2016, s. 7.

⁸⁸ The Office of the High Commissioner for Human Rights. *Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OHCHR 1984)*. (8. 4. 2020).

migrace viditelně nesplňuje žádný z předpokladů, který je v definici postihnout. Obtížné je také formulovat změny životního prostředí, které migrantům způsobují utrpení, muselo by existovat riziko, že by byl migrant v případě navrácení vystaven mučení nebo znevažování jeho nebo jeho lidské důstojnosti.⁸⁹ Pokud takové riziko neexistuje – v případě environmentální migrace neexistuje – nemůže být uplatněna zásada nevracení.

Při environmentální migraci jsou porušována také sociální, hospodářská a kulturní lidská práva.

„Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a svobodnému rozvoji jeho osobnosti.“⁹⁰

Pro jejich uplatnění však neexistuje podmínka pronásledovatele. Ukazuje se tu stejný problém, tedy najít odpovědného činitele. Je to vlastně stejný problém, se kterým jsme se potýkali, když jsme chtěli environmentální migranty označit za uprchlíky. Nelze najít a označit pronásledovatele. Kdo by jím měl být? Byli by to moderní industrializované země, které se v minulosti nejvíce „zasloužily“ o změny klimatu? Pokud bychom přijali tuto teorii, mohlo by se stát, že by mohly být země, které by poskytly útočiště environmentálním migrantům, zároveň označeny za pronásledovatele.

2.7. Právní postavení environmentálních migrantů

Do jaké míry současné mezinárodní právo chrání environmentální migranty a jak lze ochranu zlepšit? I když jsou uprchlíci před válkou nebo pronásledováním chráněni mezinárodním právem, není jasně vymezeno, do jaké míry mezinárodní právo chrání lidi před vysídlením z domovského státu v důsledku změn klimatu a v důsledku zhoršení životního prostředí.

Mezinárodní právo má v tomto ohledu velké mezery. Jako první mezeru v ochraně environmentálních migrantů vidím v neexistující univerzální definici této konkrétní

---

⁸⁹ BAUEROVÁ, Veronika. *Lidská důstojnost jako základ života – Ústav práva a právní vědy*. (8. 4. 2020) [17. 9. 2018] <https://www.ustavprava.cz/blog/2018/09/lidska-dustojnost-jako-zaklad-zivota/>.

⁹⁰ *Všeobecná deklarace lidských práv*, článek 22.

skupiny lidí. Také proto neexistuje žádná mezinárodně platná dohoda o tom, kdo by měl být chráněn z důvodů environmentálně vyvolaných vysídlení. Kromě mezer v terminologii vidím také velkou mezeru v současném uprchlickém právu, zákoně o osobách bez státní příslušnosti, lidských právech a právu životního prostředí. Žádné z těchto práv adekvátně neřeší přeshraniční migraci vyvolanou environmentálními změnami. Vytvoření univerzálně platné definice je komplikované zejména proto, že nelze jasně stanovit vztah mezi změnami životního prostředí a migrací a také kvůli mnoha různým podobám, které může environmentální migrace mít. Klimatické faktory lze jen stěží oddělit od jiných podstatných vlivů, které mohou mít velký význam při rozhodování, zda z oblasti odejít. Často se jedná o multifaktoriální příčiny. Největší potenciál pro poskytnutí potřebné legislativní ochrany environmentálním migrantům má systém dočasného ochranného stavu podle vnitrostátního, regionálního a mezinárodního práva, ten však má velké množství mezer. Z výčtu problémů je zjevné, že se jedná o naléhavou situaci, kterou by mělo mezinárodní společenství urgentně řešit.

OSN v lednu roku 2020 učinila přelomové rozhodnutí, které by mohlo sloužit jako precedent k řešení podobných situací v budoucnu.⁹¹ Žádné podobné rozhodnutí dosud nebylo vydáno, v budoucnu by mohlo znamenat otevření cesty dalším nárokům založeným na ohrožení života, které představuje klimatická krize. Milník v právní problematice globálního oteplování učinil Výbor pro lidská práva OSN, který vydal rozhodnutí, podle kterého členské státy OSN nesmí navracet „[...] uprchlíky, kteří domovskou zemi opustili kvůli hrozící klimatické krizi.“⁹² Rozhodnutí se týkalo konkrétního případu pana Teitioty, který pochází z tichomořského ostrovního státu Kiribati. Ten na základě Ženevské úmluvy neúspěšně žádal na Novém Zélandu o azyl. Kvůli stoupající hladině oceánu, obtížnému pěstování plodin a nedostatku pitné vody na ostrově jsou vážně ohroženy životy a zdraví místních obyvatel. V posledních letech se navíc zvýšil počet obyvatel i o obyvatele z okolních ostrovů, které se již – díky zvyšující se hladině oceánu důsledkem globálního oteplování – staly neobyvatelnými. Podle Teitioty bude ostrov do patnácti let neobyvatelný a bude jej muset opustit. Z těchto důvodů žádal Teitiota o azyl již v roce 2013. V roce 2015 mu byla žádost zamítnuta.

---

⁹¹ LYONS, Kate. *Climate refugees can't be returned home, says landmark UN human rights ruling*. (9. 4. 2020) [20. 1. 2020]. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/20/climate-refugees-cant-be-returned-home-says-landmark-un-human-rights-ruling>.

⁹² United Nations. International Covenant on Civil and Political Rights. *Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2728/2016*, 2020.

Novozélandský tribunál rozhodl, že Teitiota nedokázal prokázat dostatečně závažnou újmu, která by jemu a jeho rodině po návratu na ostrov hrozila, a proto v jeho případě není možné aplikovat Ženevskou úmluvu.⁹³ Dle tribunálu také nebylo prokázáno pochybení vlády státu Kiribati při ochraně svých občanů před hrozící environmentální degradací, a proto chybí jakýkoli z požadovaných konvenčních důvodů.⁹⁴ Teitiota před Výborem OSN pro lidská práva argumentoval porušením jeho práva na život, když jej Nový Zéland deportoval zpátky do Kiribati. Výbor OSN potvrdil argumentaci imigračního tribunálu Nového Zélandu, protože v konkrétním případě pana Teitioty byl návrat do Kiribati možný a on a jeho rodina ještě nečelili bezprostřednímu riziku, které by ohrožovalo jejich životy. Je to z toho důvodu, že doba deseti až patnácti let, než se podle slov pana Teitioty stane Kiribati neobyvatelným, umožňuje státu Kiribati za pomoci mezinárodního společenství tyto důsledky zvrátit. Výbor OSN ale také doplnil, že pokud to bude nutné, musí ostrov přemístit své občany na bezpečnější území. Důležité je však prohlášení výboru OSN, že každý nový případ se bude muset posuzovat podle jeho podstaty. Poprvé se také stalo, že výbor OSN uznal, že zákon o lidských právech zakazuje vracet lidi do míst, kde jim díky dopadům klimatických změn hrozí ohrožení života nebo jeho vážné poškození. Připustil také, že vlády musí zajistit, aby vnitrostátní zákony umožňovaly lidem žádat a v případě schválení také dostávat ochranu před nepříznivými dopady změny klimatu. Případ pana Teitioty nebyl ojedinělý, soudy na Novém Zélandu se zabývaly podobnými případy, kdy lidé žádali o možnost udělení statusu uprchlíka z environmentálních důvodů. Jednalo se o migranty z Tuvalu, Fidži nebo Tonga. Ani v jednom z případů však nebyl nárok na status uprchlíka z těchto důvodů uznán.⁹⁵

„Podle OSN je možné, že bez „masivních mezinárodních zásahů“ vystaví změna klimatu tisíce lidí krutým a nehumánním podmínkám.“⁹⁶ Dle OSN by v těchto případech mělo být nelegální vracet uprchlíky z bezpečných zemí zpět do domovských států, kde jim hrozí ohrožení života. Stanovisko OSN není právně vymahatelné, stojí ale na základech mezinárodní úmluvy, a tu mají státy povinnost dodržovat. Rozhodnutí OSN představuje průlom v právní problematice environmentální migrace. V budoucnu by například OSN mohla usilovat o určení hranice, kdy je již pro environmentální přesídlení

---

⁹³ BUCHANAN, Kelly. *New Zealand: „Climate Change Refugee“*. The Law Washington, D.C: Library of Congress, 2015, s. 3–7.

⁹⁴ BUCHANAN, Kelly. *New Zealand: „Climate Change Refugee“*, s. 3–7.

⁹⁵ Srov. BUCHANAN, Kelly. *New Zealand: „Climate Change Refugee“*.

⁹⁶ United Nations. *International Covenant on Civil and Political Rights. Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2728/2016*, 2020.

klimatické ohrožení v domovském státě natolik závažné, že je nezbytné, aby jim byla poskytnuta mezinárodní ochrana. Je třeba, aby se do iniciativ zapojily i jednotlivé vlády a aby uzákonily pružnější migrační programy, které by mohly pomoci lidem ohroženým vysídlením v důsledku environmentálních změn prostředí. V době, kdy je v důsledku katastrof vysídleno více lidí než v důsledku válečných konfliktů⁹⁷, je nezbytné jasně určit podmínky migrace.

---

⁹⁷ RÁBELOVÁ, Eva; TEBICK, Viktor. Strategie prevence násilí ve vztahu k ekosystémům a k lidem aneb proč environmentální migrace a ekologická stopa slouží jako vod do problematiky. *Edice PLANETA* 2000, roč. 8, s. 17.

3. Migrace v kontextu sociálního učení církve

V politické debatě o změně klimatu hrají ústřední roli etické otázky a morální podmínky. Al Gore⁹⁸ tvrdí, že změna klimatu „[...] není politickou otázkou [... ale je] morální otázkou, která ovlivňuje přežití lidské civilizace.“⁹⁹ Je však pravdou, že v současné diskusi dominují jiné způsoby rozhovoru o změně klimatu – zejména vědecké, ekonomické a geopolitické.¹⁰⁰ Dá se očekávat, že klimatická změna, pokud se jí nepodaří přibrzdit, s sebou přinese i další témata, která bude třeba eticky promýšlet.

V této kapitole představím pohled na migraci, který vychází z křesťanských východisek, které mohou poskytnout základní orientaci k promýšlení možných řešení environmentální migrace. Respekt k důstojnosti člověka a k jeho právům nebo také solidarita s potřebnými a pomoc cizincům patřily odpradáвна k humanitním kořenům církve. Církev vždy považovala starost o lidi na cestách, cizince, přistěhovalce nebo migranty za důležitou součást sociálního zájmu. Je důležité uvědomit si, že vnímání světa jako jednoho Božího stvoření a jako společenství všech lidí, kteří jsou si mezi sebou rovni, je zakořeněno hluboko v základech biblické a křesťanské tradice.¹⁰¹ S tématem spojeným s otázkami migrace a ochranou uprchlíků se setkáváme i v sociálním učení církve. Sociální učení je v křesťanství tradicí, která zdůrazňuje důstojnost lidské osoby a jako taková doplňuje a podporuje klíčové liberální hodnoty nezbytné pro demokracii a moderní diskurs o lidských právech.

Na těchto stránkách se budu snažit pohlédnout na téma migrace a přijímání migrantů touto optikou. Vysvětlím základní principy vnímání migrace v rámci sociálního učení církve, zaměřím se na kosmopolitní princip, politický princip a princip univerzálního určení statků. Chronologicky uvedu pouze nejdůležitější dokumenty církevního magisteria, které se zabývají migrací, a představím základní vývoj pohledu na migraci.

---

⁹⁸ Al Goreovi byla společně s Mezivládním panelem pro změnu klimatu (IPCC) v roce 2007 udělena Nobelova cena za mír.

⁹⁹ GORE, Al. *Moving Beyond Kyoto*. The New York Times, (1. 8. 2020) [1. 7. 2007]. <http://www.nytimes.com/2007/07/01/opinion/01gore.html>.

¹⁰⁰ Srov. GARDINER, M. Stephen; CANEY, Simon; JAMIESON, Dale; SHUE, Henry. *Climate Ethics: Essential Readings*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2010.

¹⁰¹ Srov. ŠTICA, Petr. *Cizinec v tvých branách: Biblické podněty pro etickou reflexi migrace*. Praha: Karolinum, 2010, s. 94-104.

Ukážu, jak lze náboženské myšlenky využít k posílení našeho demokratického závazku k všeobecným lidským právům.

3.1. Základní chronologický nástin přelomových dokumentů

Danou problematikou a dělením se v česky psaných dokumentech zabývá především autor Petr Štica¹, jehož dělení se budu ve své kapitole držet, neboť jde o jedno znejkomplexnějších dělení, na které se odkazují i další autoři.²

Katolické sociální učení dlouhou dobu považuje právo na emigraci a migraci za zásadní práva všech osob. Biskupové Spojených států amerických a Mexika v pastoračním dopise *Strangers No Longer* shrnuli současný stav katolického učení takto:

„Církev uznává právo suverénního státu na kontrolu svých hranic v podpoře společného dobra. Uznává také právo lidských osob na migraci, aby mohly realizovat svá práva daná Bohem.“¹⁰²

V dějinách církve lze rozlišit vrůznych dějinných obdobích rozdílné v edoucí tendence pohledu na migraci. Je zajímavé, jak se v průběhu ději n v rozdílném soci okulturním kontextu vyvíjela tematika a vůbec vnímání migrace. Vývoj pohledu na migraci je také zapříčiněn samotným historickým vývojem učení církve.

Problematika migrace jakožto pastorační problematika migrantů a sociální výzva pro místní církve

V 19. století hlavně na území Evropy sílí migrační proudy. Spouštějícími aspekty byla chudoba a nové typy vykořisťování, jež byly motivované průmyslovou revolucí. Ke konci 19. století se potýkala katolická církev s migrační otázkou jak v cílových, tak v domovských státech migrantů. V této době se začíná fenomén migrace objevovat i v různých církevních dokumentech. Na tuto novou sociální otázku je nahlíženo spíše jako na pastorační problém migrantů či jako na problematiku sociální pomoci migrantům.

---

¹⁰² U.S. Conference of Catholic Bishops, *A Pastoral Letter Concerning Migration from the Catholic Bishops of Mexico and the United States*, Inc. and Conferencia del Episcopado Mexicano. 2003, s. 36.

Migrace, jakožto sociálně-etický problém není v této době v rámci teologické obce reflektována.

V roce 1914 Papež Pius . první významný dokument motu proprio. Zde papež vyzývá, aby se přistěhovalcům věnovala zvláštní pozornost.¹⁰³ Po druhé světové válce dochází opět k nárůstu migračních proudů. Na základě podnětu italských, německých a amerických laiků stejně tak jako z podnětu msgre. Montiniho (pozdější Papež Pavel VI.) a dalších byla založena samostatná mezinárodní katolické migrační komise.¹⁰⁴

Papež Pius II. v roce 1950 reaguje na současný diskurs dokumentem *Exus familia nazarethana* (O duchovní péči migrantům).¹⁰⁵ Papež zde představuje historické shrnutí příspěvků katolické církve k migraci. Jedná se o velký pokrok v sociálním učení katolické církve, neboť jde o první církevní dokument, který představuje první teologické úvahy týkající se migrace a zároveň považuje emigraci za přirozené právo. Na různých biblických textech ukazuje problematiku migrace, jako je politické pronásledování nebo právo na překročení hranic.¹⁰⁶ Dokument poskytuje útěchu všem, kteří jsou „[...] *nuceni strachem z pronásledování nebo z nedostatku opustit svou rodnou zemi, své milované rodiče a příbuzné, své blízké přátele a hledat jinou zemi.*“¹⁰⁷

Tyto nové dokumenty představují ve vývoji migrace jakýsi zlomový bod, od kterého se začíná dostávat v rámci celocírkevních dokumentů migraci stále rostoucího významu.¹⁰⁸

Pohled na migraci jakožto sociálně-etickou problematiku

Až s pontifikátem Papeže Pia II. a poté Pavla VI. dochází k posunu zájmu o migraci. Z pohledu, který byl upřen zejména na charitativní a pastorační otázky migrace, se přesouvá zájem k sociálně-etické reflexi migrace.¹⁰⁹ Papež Pius II. kromě prosazování

---

¹⁰³ Srov. KPPEL, Urs. Die Kirche vor der Herausforderung der Migration. Internationale Katholische Zeitschrift *Communio* 1999, č.3, s. 198–206.

¹⁰⁴ Srov. LOUGHRY, Maryanne. Wer ist noch mit im Boot – oder im Lastwagen? Gemischte Strme: Menschenhandel und Zwangsmigration. *Concilium. Internationale Zeitschrift für Theologie* 2011, s. 243.

¹⁰⁵ *Exus familia nazarethana* byla publikována v imě v roce 1952.

¹⁰⁶ Tyto příklady jsou ukázány na příběhu těku do Egypta.

¹⁰⁷ Pius II . *Exsul familia nazarethana*, Apostolic Constitution, 1950, čl. 1.

¹⁰⁸ Srov. ŠTICA Petr. Migrace v sociálním učení církve, *AUC Theologica* 1/2012, s. 116.

¹⁰⁹ Srov. ŠTICA Petr. Migrace v sociálním učení církve, s. 117.

Všeobecné deklarace lidských práv¹¹⁰, která ve svých člancích 13 a 14 specifikuje právo na volný pohyb a právo na azyl jako univerzální práva, také naléhal na praxi hraniční politiky založené na společném (obecném) dobru a přirozeném právu. „*Oba aktéři – státy, které uvolňují část svého četného obyvatelstva, i státy přijímající – takto a jen takto přispějí k nárůstu lidského štěstí a kultury humanity.*“¹¹¹

Poprvé v dopise, který je adresován arcibiskupovi v Cincinnati, zmiňuje Pius II. také právo na vystěhování a přistěhování:

*„Stvořitel všech věcí totiž stvořil všechna dobra k dobru člověka. Právo státu na své výsostné území, které má být také vždy bráno v potaz, nesmí být proto zneužito k tomu, aby zabraňovalo vstupu na území státu bez spravedlivého a závažného důvodu, pokud se jedná o cizince v nouzi, kteří nepředstavují žádné nebezpečí pro veřejné dobro.“*¹¹²

Na Pia II. v rámci problematiky migrace navazuje také papež Jan III. V roce 1963 vydává Jan II. encykliku *Pacem in Terris*. Ta obsahuje seznam lidských práv a povinností, kde nově uvádí nejen právo na emigraci, nýbrž i na imigraci. „*Každý člověk má právo na svobodu pohybu a pobytu v mezích své země; a pokud existují důvody, právo emigrovat a usídlit se jinde.*“¹¹³

Zastává tak v otázkách migrace ještě otevřenější přístup než Pius II. Jan III. na migraci pohlíží optikou obecného dobra, kde z migrace mohou všichni profitovat. Církev podle něj uznává právo států chránit a kontrolovat své hranice za účelem společného dobra občanů. Národy ale také mají závazek k obecnému společnému dobru, a proto, pokud si to mohou dovolit, měly by se snažit přijímat chudé migranty.¹¹⁴

V roce 1965 vydává Papež Pavel VI. jeden z nejvýznamnějších dokumentů Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*. Ta navrhuje řešení některých

---

¹¹⁰ Zájem Pia II. o právo na emigraci začíná v roce 1952, čtyři roky po vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv.

¹¹¹ GIL, P. Francisco. *Die Aus- und Einwanderungsfreiheit*, s. 161. Nebo PIUS II. Svatodušňní poselství u příležitosti 50. výročí encykly Rerum novarum. Acta Apostolicae Sedis (dále jen AAS) (1941), s. 247. Citováno podle GIL, Francisco Prieto. *Die Aus- und Einwanderungsfreiheit*, s. 161.

¹¹² AAS (1949), s.69–70. Citováno podle GIL, Francisco Prieto. *Die Aus- und Einwanderungsfreiheit*, s. 156.

¹¹³ JAN III. *Pacem in terris*, čl. 25.

¹¹⁴ Srov. CASTILLO, E. Jorge. Guerra. *Contributions of the Social Teaching of the Roman Catholic Church on Migration*. (25.10.2020) https://www.caritas.eu/wordpress/wp-content/uploads/2018/10/contributions_of_the_social_teaching_of_the_roman_catholic_church_on_migration_castillo_guerra.pdf s. 11–18.

sociálních otázek týkajících se například pomoci uprchlíkům a migrantům. Mezinárodními institucemi doporučuje prozkoumání celosvětového obecného blaha a vytvoření řádu k jeho účinné realizaci a nabádá k mezinárodní solidární spolupráci. V oblasti migrace vidí jako nutnou pomoc: „[...] celkovému povznesení rozvojových národů, mírnit útrapy uprchlíků roztroušených po celém světě nebo i pomáhat vystěhovalcům a jejich rodinám.“¹¹⁵ Pastorační konstituce se také zabývá otázkou hospodářského rozvoje, kde připomíná myšlenku univerzálního určení statků. „*Bůh určil zemi a všechno, co je na ní, k užívání všem lidem a národům, takže stvořených statků se má dostat všem spravedlivou měrou.*“¹¹⁶ V dokumentu je připomínáno, abychom se neupínali na právem vlastněné věci v tom smyslu, abychom na ně nenahlíželi jen jako na své, ale pamatovali také na potřeby druhých lidí, tak aby mohly být k prospěchu nejen nám, ale také druhým. Pavel VI. v dokumentu také vyzdvihuje osobní právo na migraci a také otevřel otázku práva na přistěhování rodin, která byla reflektována později. Pavlem VI. je migrace viděna jako multifaktoriální eticko-spoločenský problém. Aby se učinilo zadość požadavkům práva a spravedlnosti, je třeba vyvinout snahu, ovšem při zachování jak práv jednotlivých osob, tak i toho kterého národa, o co nejrychlejší odstranění hospodářské nerovnosti, která je spojená s individuální i společenskou diskriminací.

Pavel VI. také podtrhuje lidsko-právní stránku migrace, varuje před diskriminací, povzbuzuje ke zdravé integraci a nabádá ke zlepšení podmínek v domovských státech migrantů. Od Pavla VI. je v nadcházejících církevních textech migrace viděna v širších souvislostech, a to jako globálně etický problém.¹¹⁷

Lidskoprávní aspekty migrace

Téma migrace se také na pozadí stále větší propojenosti světa a dynamiky migrace v církevních dokumentech stupňuje. V roce 1970 dochází ke zřízení Papežské komise pro

---

¹¹⁵Pavel VI. *Gaudium et spes*. čl. 84

¹¹⁶ Pavel VI. *Gaudium et spes*. čl. 69

¹¹⁷ Srov. ŠTICA Petr. Migrace v sociálním učení církve, s. 121.

migranty a turisty.¹¹⁸ V roce 1978 dochází k ustanovení Světového dne migrantů a uprchlíků, který se stává dalším komunikačním kanálem pro témata spojená s migrací.

Pavel VI. se ve svých textech zaměřoval zejména na správné zacházení s migranty a na jejich integraci. V encyklice *Populorum progressio* z roku 1967 papež připomíná celosvětový význam sociálních otázek, které se týkají každého člověka a jsou jeho „*povinností solidarity*“.¹¹⁹ Musíme si uvědomit, že jsme nastoupili jako dědici po minulých generacích a využíváme práce a bohatství, jež nám tu minulá generace zanechala. Stejně tak máme užitek z práce svých současníků. Měli bychom si uvědomit, že i my máme závazek vůči všem lidem a také vůči generacím, které přijdou po nás, proto nemůžeme být lhostejní k lidem, kteří přijdou po nás.

Problematiku lidskoprávní stránky migrace rozvíjí Jan Pavel II.¹²⁰ hlavně ve své encyklice *Laborem exercens* (O lidské práci), kde ve čtvrté kapitole pojednává o právech pracujících. Člověk má právo z různých pohnutek opustit rodnou zemi a jít hledat v cizině lepší životní podmínky. To jistě není bez nejrůznějších těžkostí; především to zpravidla znamená ztrátu pro zemi, z které se emigruje.¹²¹ Upozorňuje tak na negativní vlivy migrace, jako je ztráta lidského potenciálu původní země. I přesto považuje migraci za kladný jev, který v konečném důsledku obohatí obě zúčastněné strany. Dále se pak Jan Pavel II. zabývá především otázkou spravedlnosti zákonů, a to předně v rámci pracovního práva migrantů, kde varuje před možným vykořisťováním této skupiny.¹²²

Papežská rada pro pastorační migranty a lidí mimo domov¹²³ zveřejnila v roce 2004 dokument *Erga Migrantes Caritas Christi* (Láska Krista k migrantům).¹²⁴ Dokument se kriticky vyjadřoval k migračním politikám zemí, které nejsou ochotny vpouštět do země migranty.¹²⁵

---

¹¹⁸ V roce 1988 Jan Pavel II. povyšuje Papežskou komisi pro migranty a turisty na samostatný orgán nazývaný se Papežskou radou pro pastorační migranty a lidí na cestách.

¹¹⁹ PAVEL VI., *Populorum progressio*, 1967, čl. 17.

¹²⁰ Posloupnost Papežů: ct. Pius II. (1939 –1958) sv. Jan III. (1958 –1963) sv. Pavel VI. (1963–1978) Jan Pavel I. (1978) Pontifikát Jana Pavla I. trval pouhý měsíc a dva dny sv. Jan Pavel II. (1978–2005).

¹²¹ JAN PAVEL II. *Laborem exercens*, 1981, čl. 23.

¹²² Srov. Tamtéž.

¹²³ V době pontifikátu Jana Pavla II.

¹²⁴ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People, Instruction, *Erga Migrantes Caritas Christi*. Rome, 2004. čl. 6.

¹²⁵ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People, Instruction, *Erga Migrantes Caritas Christi*. Rome, čl. 7.

Určitým přispěním církevních dokumentů a snahou církve o diskuzi v rámci migrace dochází po dlouhých přípravách v roce 1990 na Valném shromáždění OSN k přijetí Úmluvy o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin.¹²⁶ Úmluva vybízí k dalšímu zakotvení právních norem týkajících se lidských práv, sama o sobě nicméně žádné nové právní aspekty nepřináší.¹²⁷ Vybízí tak k zacházení s migranty jako s lidskými bytostmi. Jejím cílem je zaručení rovného zacházení, které bude garantováno osobám, které naplňují definici migranta, a budou dodržována lidská práva bez ohledu na jejich právní status v zemi, kde pracují. K Úmluvě se vyjádřil kladně jak papež Jan Pavel II., tak Benedikt VI.¹²⁸

Nový pohled na migraci

V rámci církevních dokumentů dochází k dalšímu posunu vnímání migrace. Nejviditelnější je snaha o souhrnné pojetí migrace. Nově dochází k vnímání migrace jako k příležitosti plnění evangelia a k šanci naplňování obecného dobra a posilování jednoty lidstva.¹²⁹ Migrace, která vyvolává vážné problémy v různých oblastech, od ekonomických, kulturních, politických až po ty náboženské, staví státy a národy před výzvy, které mohou mít složitá řešení. Migrace s sebou ale nemusí nést pouze negativní dopady. Příchod cizinců může pro přijímací stát znamenat také rozvoj blahobytu a společnosti. Tuto myšlenku rozvíjí Kompendium sociální nauky církve, které poukazuje na skutečnost, že mnohým z dnešních rozvinutých států pomohl k současnému blahobytu příchod přistěhovalců.¹³⁰ To je jistě velký argument mluvící jasně pro migraci.

Papež Benedikt VI. rovněž považoval migraci za jedno z důležitých témat současné společnosti a zdůrazňoval nutnost spolupráce mezi zeměmi, ze které přichozí pocházejí, a zemí, která je přijímá.¹³¹ Ve své encyklice *Caritas in veritate* také připomněl že: „Každý

---

¹²⁶ Podepsáno dne 18. prosince 1990 vstoupilo v platnost dne 1. července 2003 poté, co bylo v březnu 2003 dosaženo hranice 20 ratifikujících stát.

¹²⁷ CHOLEWINSKI, Ryszard., MACDONALD, Euan. *The Migrant Workers Convention in Europe, Obstacles to the Ratification of the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families: EU/EEA Perspectives*, UNESCO 2007

¹²⁸ Srov. ŠTICA Petr. *Migrace v sociálním učení církve*, s. 125.

¹²⁹ PAPEŽSKÁ RADA PRO PASTORACI MIGRANTŮ A LIDÍ NA CESTÁCH. *Erga migrantes caritas Christi* (2004) Praha, 2006. čl. 14.

¹³⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: *Kompendium sociální nauky církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, čl. 298.

¹³¹ BENEDIKT VI., *Caritas in veritate*, 2009, čl. 62, s. 39.

migrant je lidskou osobou, jež jako taková má nezcizitelná základní práva, která musí respektovat všichni a za všech okolností.“¹³² V této encyklice mimo jiné zdůrazňuje sociální učení církve a jeho postoj k migrantům. Papež také navrhl usilovat o společné dobro všech národů na základě hlavních principů sociálního učení katolické církve, které se opírá o dva důležité principy, těmi jsou princip kosmopolitní a princip politický.¹³³

Poukazuje na komplexnost problematiky, kde nabádá při řešení migrace k nutnosti mezinárodní spolupráce. Migrace vyžaduje silnou a prozíravou politiku mezinárodní spolupráce, má-li být správně řešena.¹³⁴

V roce 2013 vydaly Papežská rada pro pastorační péči o migranty a putující lidi a Papežská rada Cor Unum dokument s názvem *Vítání Krista v uprchlících a nedobrovolně vysídlených osobách: pastorační směrnice*. Cílem bylo upozornit na současnou situaci uprchlíků a osob žádajících o azyl.¹³⁵ Dokument ukázal situace, do kterých se osoby bez státní příslušnosti dostávají, jako je obchodování s lidmi nebo sexuální vykořisťování.

Dokument v souvislosti s přeshraniční politikou odkazoval na dokument z roku 1992 *Uprchlíci: výzva k solidaritě*,¹³⁶ který vyzýval státy k respektování lidských práv a k pomoci těm, kteří jsou nuceni uprchnout. Nakonec vyzývá k ochraně uprchlíků na hranicích a k uznání jejich práv.¹³⁷ Papež František ve své první apoštolské exhortaci *Evangelii Gaudium* přistoupil k situaci migrantů jako k nedílné součásti sociální dimenze evangelizace:

„Migranti pro mě představují zvláštní výzvu, protože jsem pastorem církve bez hranic, církve, která se považuje za matku všech. Z tohoto důvodu vyzývám všechny země k

---

¹³² BENEDIKT VI., *Caritas in veritate*, 2009, s. 39.

¹³³ ŠRAJER Jindřich, *Fenomén migrace z pohledu ideje rozvoje společného domova obsažené v sociálním učení církve, zvláště ve vyjádřeních papežů Benedikta VI. a Františka*, (08.05.2020) <http://www.caritas-veritas.cz>.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People and Pontifical Council Cor Unum, *Welcoming Christ in Refugees and Forcibly Displaced; Pastoral guidelines*, Vatican City 2013.

¹³⁶ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People and Pontifical Council Cor Unum, *Refugees: A Challenge to Solidarity*, Rome 1992, especially s. 57–58.

¹³⁷ Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People and Pontifical Council Cor Unum, *: A Challenge to Solidarity* s. 61.

velkorysé otevřenosti, která se místo strachu ze ztráty místní identity ukáže jako schopná vytvářet nové formy kulturní syntézy.“¹³⁸

Migrace se jakožto lidskoprávní problematika dostává až k samostatné podstatě církve.¹³⁹ Tuto myšlenku také rozvíjí i Jan Pavel II., který vnímá migraci a mezináboženský dialog jako službu milosrdné lásky, kde není možné fenomén migrace redukovat na charitativní činnost, nýbrž je má sama migrace způsobem plnění evangelijního poselství.¹⁴⁰ Podle papeže poskytuje migrace církvi příležitost být svědkem její identity univerzality a mateřství, jako společenství, které není rozděleno mezinárodními hranicemi a stará se o všechny jednotlivce a národy.

3.2. Kosmopolitní a politický princip

Sociální učení církve a jeho postoj k migrantům stojí na dvou důležitých principech. Těmi je princip kosmopolitní a princip politický.¹⁴¹ Kosmopolitní princip a princip personality jsou v sociálním učení církve úzce provázány, východiskem je článek ze Starého zákona¹⁴² „*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.*“¹⁴³ Bůh stvořil člověka podobného jemu samému, bez ohledu na pohlaví, státní příslušnost nebo sexuální orientaci má stejnou důstojnost, a je tudíž nositelem lidských práv, tím se také vylučuje forma jakékoliv diskriminace. Kosmopolitní princip rozvíjí myšlenku společného domova, celý svět patří všem stejným dílem, protože před Bohem jsme si všichni rovni. Princip politický reflektuje myšlenku jednoty lidského rodu a požadavek na univerzální bratrství. Z obou principů (kosmopolitního a politického) vyplývá důraz na jedinečnost lidské důstojnosti, kterou

---

¹³⁸ Francis, Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium*, Rome, 24 November 2013, 210.

¹³⁹ Srov. ŠTICA Petr. Migrace v sociálním učení církve. s.128.

¹⁴⁰ Srov. Papežská rada pro pastorační migrant a lidí na cestách . *Erga migrantes caritas Christi* (2004).Praha, 2006. čl. 14.

¹⁴¹ ŠRAJER, Jindřich. Fenomén migrace z pohledu ideje rozvoje společného domova obsažené v sociálním učení církve, zvláště ve vyjádřeních papežů Benedikta VI. a Františka. *Caritas et Veritas*. s. 116.

¹⁴² Gn 1,27

¹⁴³ ŠRAJER, Jindřich. Fenomén migrace z pohledu ideje rozvoje společného domova obsažené v sociálním učení církve, zvláště ve vyjádřeních papežů Benedikta VI. a Františka , s. 116.

bychom měli za všech okolností respektovat a chránit, a také důraz na dodržování univerzálních lidských práv.

Kosmopolitní princip

Kosmopolitní princip bývá někdy také nazýván světoobčanským a vychází z předpokladu toho, že důstojnost člověka je neodnímatelnou hodnotou, kterou disponuje každý lidský jedinec. Tímto tématem se mimo jiné zabýval i Immanuel Kant, který dochází mimo církevní diskurz k podobným závěrům nedotknutelnosti lidské důstojnosti.¹⁴⁴

Toto východisko je v církevních dokumentech dále diferencováno, církev jej začleňuje v rámci sociálního učení církve jakožto princip personaly.¹⁴⁵

Každá osoba, nehledě na její rozdílnou politickou, geografickou, národní nebo náboženskou situaci má nezcizitelnou důstojnost. Důstojnost lidské osoby v katolickém sociálním učení je založena na chápání mužů a žen ve smyslu Božího obrazu. Tento koncept známý jako *Imago Dei* znamená, že lidské bytosti mají jedinečný vztah k Bohu, který je zakořeněný v myšlence vtělení – Bůh má lidskou podobu. Lidská důstojnost nezávisí na našich vlastnostech ani na našem chování. Je neoddělitelnou součástí našeho lidstva a je hybnou silou křesťanské představy, že lidský život je posvátný.

Dalším východiskem kosmopolitního principu je vidění světa optikou Písma. Křesťané chápou svět jako jedno velké Boží stvoření. Jednotka světa má pro ně přednost před jeho dělením na národní státy.¹⁴⁶ Katolické sociální učení podporuje myšlenku společného dobra, ale nevidí ho jako pouhý součet dober jednotlivců. Společné dobro v katolickém učení existuje odděleně od dobra jednotlivců a je to něco, co vyrůstá ze životů v komunitě, ale jedná se také o globální společné dobro vyplývající ze vzájemného působení národních států.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ KANT, Immanuel: *Základy metafyziky mravů 1785*, přel. L. Menzel, Praha: Karolinum, 1990, s. 100.

¹⁴⁵ Srov. ŠTICA, Petr, *Cizinec v tvých branách*. s. 88.

¹⁴⁶ RETHMANN, Albert-Peter. *Žiješ mezi námi a jsi tu vítán*. Katolický týdeník 2005, roč. 4, s. 3.

¹⁴⁷ MARITAIN, Jacques. *The Person and the Common Good*. s. 49-50.

Politický princip

Církev vnímá migraci také jako politický problém, uznává dělení jednotného lidského společenství do dílčích národních států, nicméně druhým dechem dodává, že politické společenství tady existuje kvůli obecnému blahu, v něm nachází své poslední opodstatnění i smysl a z něho čerpá své původní a vlastní právo. Všechny národy tak mají v mezích svých schopností morální odpovědnost přijímat uprchlíky a žadatele o azyl. Obecné blaho je totiž souhrn podmínek společenského života, v nichž mohou jednotlivci, rodiny i sdružení plněji a snadněji dosáhnout dokonalosti.¹⁴⁸

Dělení společného lidského společenství je tedy opodstatněné pouze slouží-li k obecnému blahu. Církev uznává nároky států na regulaci migrace v případě, že zároveň chrání práva migrantů nebo slouží k obecnému dobru. Regulace migračních toků dílčími národními státy není absolutní. Zároveň církev upozorňuje na provázanost jednotlivých států mezi sebou. Dobro určitého národa je neoddělitelné od dobra celé lidské rodiny.¹⁴⁹ Bez dělení lidstva do dílčích států, tedy partikulárních společenství, by tyto principy zůstaly v rovině abstraktních idejí.¹⁵⁰

Je zcela legitimní, že se konkrétní řešení děje na poli dílčích států, nicméně jde zároveň o zodpovědnost celého společenství. Církev nabádá politickou moc k tomu, aby řešila migrační problémy. Pokud vyspělé státy chtějí omezovat migraci, měly by se významně zasadit o její řešení v ostatních chudších státech.

Povinností křesťanské obce tedy zůstává snaha o přijetí těchto principů, jak kosmopolitního, tak politického, a snaha o naplňování společného dobra všech národů na základě hlavních principů sociálního učení katolické církve v rámci dílčích států v globálním kontextu.

---

¹⁴⁸ Gaudium et spes, čl. 74.

¹⁴⁹ Kompendium katolické církve, čl. 434., Srov. JAN III

¹⁵⁰ Petr ŠTICA, Migrace v sociálním učení církve, s. 13.

4. Etické podněty pro migrační politiku

V této kapitole se budu věnovat podnětům a návrhům k řešení environmentální migrace. Představím zde i návrhy a politická řešení, která se objevují v odborných kruzích.¹⁵¹ Návrhy budou mít charakter spíše obecnějších doporučení. Důvodem je fakt, že pokud by měla být doporučení konkrétnější, bylo by zapotřebí vztáhnout je na konkrétní politickou praxi a zákony určitého státu. Mým cílem však není vztáhnout předkládaná doporučení na určitou zemi, ale poskytnout základní východiska, která by pomohla utvářet politiku environmentální migrace. Velikost problému a význam, který problematika environmentální migrace má, popisuje citát Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky:

„Pohyby uprchlíků a další formy násilného přesídlování jsou užitečným (i když nepřesným) barometrem lidského pocitu jistoty a bezpečí. Lidé zpravidla neopouštějí své domovy a neutíkají ze své vlasti nebo společnosti, pokud není vážně ohrožen jejich život nebo svoboda. Útěk je poslední strategií přežití a lidé se k němu uchylují tehdy, jestliže selhaly všechny mechanismy, jak se se situací vypořádat.“¹⁵²

Jak by bylo možné environmentální migraci řešit? Jak se k ní postavit? Samozřejmě neexistuje jediné správné východisko, které by reagovalo na výzvu environmentální migrace. Řešení by bylo možné hledat v souvislosti s vylepšením migračních praktik států, jako jsou například vízové režimy, regionální úmluvy, dočasný ochranný status nebo vývoj ochranných opatření, která budou založena na lidských právech. Nejdůležitější ale je, aby tato řešení zahrnovala koordinovaný přístup národních vlád a sdružovala vědce a odborníky z různých oblastí. Myslím si, že by mohlo být užitečné zapojit také občanskou společnost a členy samotných komunit, kteří si jsou nejlépe vědomi, jaký způsob života je pro ně nejlepší a co by jim v dané situaci mohlo pomoci. V této kapitole se postupně zaměřím na některá z nich.

---

¹⁵¹ KRALER, Albert; CERNEI, Tatiana; NOACK, Marion. „*Climate Refugees*“ *Legal and policy responses to environmentally induced migration*. Brussels: European Parliament, 2011.

WARNER, Koko; AFIFI, Tamer; KLIN, Walter. *Changing climates, moving people: Framing migration, displacement and planned relocation*. Policy Brief No. 8. Bonn: United Nations University Institute for Environment and Human Security, 2013.

¹⁵² RÁBELOVÁ, Eva; TEBICK, Viktor. Strategie prevence násilí ve vztahu k ekosystémům a k lidem aneb proč environmentální migrace a ekologická stopa slouží jako vod do probíratky, s. 13.

4.1. Návrhy řešení příčin environmentální migrace

a ekologická politika

Jedním z preventivních řešení environmentální migrace by měla být snaha jí předcházet. Je zřejmé, že se environmentální migraci nikdy úplně nevyhneme. Ne každá degradace životního prostředí souvisí s klimatickými změnami. Jsou případy, kdy za zničením životního prostředí stojí například špatné obhospodařování půdy, průmyslové havárie nebo nešetrná těžba přírodních zdrojů.

Diskuze o environmentální migraci by se přesto neměla přestat zaměřovat na efektivní ochranu životního prostředí a starost o nápravu již způsobených klimatických změn a případnou adaptaci na tyto změny. James Hansen, přední americký klimatolog, v jednom ze svých článků napsal:

„[...] převládající morální otázkou 21. století bude téměř jistě změna klimatu. Je to otázka srovnatelná s nacismem, kterému čelil Churchill ve 20. století, a otroctvím, kterému čelil Lincoln v 19. století.“¹⁵³

Je třeba si uvědomit, že planetu máme jen jednu a v budoucnu pravděpodobně nastane doba, kdy nebude možné, aby se nějaký stát úplně nebo částečně izoloval od nepříznivých dopadů klimatu. Pařížská dohoda uzavřená v rámci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu byla skvělým začátkem, od jejího podepsání však uplynulo již pět let a většina států stále nebyla schopna přijít s dostatečně ambiciózními návrhy, které by k naplnění dohody přispěly. Situaci výstižně popsal ve svém projevu na klimatickém summitu OSN António Guterres (generální tajemník OSN), když řekl:

„Příroda je naštvaná. A klameme sami sebe, když si myslíme, že můžeme oklamat přírodu, protože příroda vždycky udeří zpátky. Všechno něco stojí a nejvíce nás stojí nedělat nic. Nejvíce nás stojí dotovat umírající průmysl fosilních paliv, stavět více a více uhelných elektráren a popírat, co je naprosto jasné, a sice že jsme v hluboké klimatické díře a abychom se dostali ven, musíme nejdřív přestat kopat.“¹⁵⁴

---

¹⁵³ HANSEN, James. *Obama's Second Chance on the Predominant Moral Issue of This Century*. The Huffington Post (10. 9. 2020) [6. 5. 2010]. http://www.huffingtonpost.com/dr-james-hansen/obamas-second-chance-on-c_b_525567.html.

¹⁵⁴ OROSHAKOFF, Kalina. *Nature is angry, 'warns UN chief* (1. 4. 2020) [23. 9. 2019]. <https://www.politico.eu/article/nature-is-angry-warns-un-chief/>.

To, že tady jsou změny klimatu způsobené lidskou činností na planetě, konkrétně nadměrnou produkcí skleníkových plynů, již dnes víme.¹⁵⁵ Z globálních měření emisí jasně vyplývá, že největšími znečišťovateli jsou především velké průmyslové země (většinou jsou to tzv. země „Severu“). Naopak nejvíce postiženými státy s největším množstvím environmentálních migrantů jsou chudé, rozvíjející se státy „Jihu“. S velkým nedostatkem vody a s ní často spojenou neúrodou, dlouhotrvajícím suchem, nebo naopak záplavami a extrémním počasím, mají častou zkušenost právě rozvojové země. Klimatická změna a s ní související environmentální migrace je globálním problémem, i když v Evropské unii došlo k určitému omezení produkce skleníkových plynů (EU se zavázala, že do roku 2020 sníží produkci skleníkových plynů o 20 %, tento závazek byl předčasně splněn), rozvíjející se ekonomiky, jako je Indie, Bangladéš nebo Mongolsko, stále budují uhelné elektrárny. Nemůžeme jim to mít za zlé, v těchto zemích stále žije téměř 1,2 miliardy lidí bez přístupu k elektřině. „V Indii je to asi 300 milionů, v Nigérii přes 80 milionů a v Bangladéši přes 65 milionů lidí.“¹⁵⁶ V Číně se podařilo díky vybudování stovek uhelných elektráren dostat mnoho milionů lidí z energetické chudoby. Uhlí bylo v Evropě jedním z motorů průmyslové revoluce odstartované ve Velké Británii¹⁵⁷, s nadsázkou se dá říct, že na uhelné energii vyrostly dnes silné ekonomiky Evropy, Severní Ameriky nebo Číny.

Měli bychom si uvědomit, že dnes rozvíjející se země jsou v tomto ohledu v nevýhodné situaci. Dnešním rozvinutým zemím pomohly k blahobytu neekologické a z dnešního pohledu zastaralé zdroje, jako například uhlí v průmyslové revoluci. To vše si navíc mohly dovolit bez ekologických lobby, které nebyly v té době tak silné. Díky tomu jsou dnes tyto země na jiné úrovni a mohou si dovolit investovat do modernizací nebo budování nových ekologicky přívětivých zdrojů energie. Proto by problém s produkcí skleníkových plynů měly přednostně začít řešit právě země „Severu“. Měly by poskytnout dostatek prostředků chudým zemím k vybudování ekologičtějších zdrojů energie. Měli bychom vytvořit pravidla pro klimatickou spravedlnost a země, které v

---

¹⁵⁵ Srov. KOPECK, Václav; EBERLE, Jakub. *Jak učit o změně klimatu?* Praha: Association for International Affairs, 2011, s. 18.

¹⁵⁶ SUTLOVIČOVÁ, Klára. Ani pro rozvojové země není uhlí řešením (10. 6. 2020). <https://chytraenergie.info/index.php/chytra-energie-novinky/klima/459-uhli-rozvojove-zeme>.

¹⁵⁷ Srov. FERNIHOUGHT, Alan; O'ROUKES, H. Kevin. Coal and the European Industrial Revolution. University of Oxford, *Discussion Papers in Economic and Social History* 2014 roč. 124, s. 2–7.

minulosti přispěly k dnešnímu stavu emisí oxidu uhličitého a pomohly nastartovat klimatické změny, by měly převzít svůj díl odpovědnosti.

Pro dosažení cílů OSN a udržení teploty pod 1,5 C musí dojít k rapidnímu snížení světových emisí skleníkových plynů. Vůdčí roli by měly převzít Spojené státy americké, stejně tak všechny státy Evropy. Cílem by mělo být do roku 2050 snížit produkci skleníkových plynů o 80 až 95 % (než byla produkce emisí před rokem 1990). Pro dosažení takto ambiciózních cílů je nutné zbavit se závislosti na uhlí, ropě a plynu a vytvořit skutečně efektivní alternativy, například pomocí obnovitelných zdrojů energie a postupným snížením energetické náročnosti.

4.2. Možnosti úprav migrační politiky

Jak by mohl vypadat efektivní boj s environmentální migrací? Je jisté, že bude třeba spolupráce všech národů k tomu, aby se podařilo včas naplánovat, jakým způsobem budeme přistupovat k ochraně environmentálních migrantů, jinak se může stát, že zanedlouho budeme čelit humanitární katastrofě. Současné znění uprchlického a azylového práva environmentálním migrantům neposkytuje žádnou ochranu, mimo jiné také proto, že obvykle nebyli vystaveni pronásledování. To samé se dá říct o Ženevské úmluvě, která konkrétně neřeší potřebu ochrany těchto migrantů. Zásadu nenavracení není možné vztáhnout na tuto skupinu migrantů, neboť porušení sociálně-ekonomických nedostatků není dostatečným argumentem.¹⁵⁸ Oporu pro environmentální migranty nenalezneme ani v oblasti lidských práv. S environmentálními migranty nebo environmentálními přesídlenci se ani v jednom z právních dokumentů nepočítá.

Dalším důvodem, proč není možné žádnou z těchto právních norem použít, je i fakt, že environmentální migrace probíhá hlavně uvnitř státu – environmentální migranti tedy často ani nepřekračují hranice domovského státu a nehledají ochranu na mezinárodní úrovni. Dalším aspektem je, že se často nejedná o nedobrovolnou migraci. Pokud se jedná o změny životního prostředí, které jsou pozvolné (například degradace půdy, zvyšování hladiny oceánů nebo vyčerpávání přírodních zdrojů), migrant se může sám dobrovolně –

---

¹⁵⁸ Srov. IASC. Climate Change, Migration and Displacement: Who will be affected? *Displacement and Climate Change of the IASC* 2008, s. 3–4.

preventivně – rozhodnout odejít dřív, než bude situace kritická. Problémem je i určení čistě environmentálních důvodů, v některých případech to ani není možné. Často se jedná o přidružený faktor zhoršující již tak špatné životní podmínky.

Ve hře by mohla být úprava stávající Úmluvy o právním postavení uprchlíků nebo vytvoření nové definice pro environmentální uprchlíky. Velkou otázkou by bylo, jakým způsobem takovou definici vytvořit. Proces vytvoření nové úmluvy by byl pravděpodobně velmi náročný a dlouhý. Nehledě na to, že by bylo nezbytné, aby se na její platnosti dohodly všechny státy.

Rozšíření Ženevské úmluvy

V minulosti jsme již podobné snahy o mezinárodní uznání environmentálních migrantů a definování jejich právního postavení zaznamenali. Na setkání se zástupci vlád a organizací pod záštitou OSN, které bylo organizováno vládou Malediv v roce 2006, navrhl Jassie Cooper rozšíření definice uprchlíka a změnu článku 1A Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 tak, aby zahrnovala „klimatické uprchlíky“.¹⁵⁹ Tento požadavek podpořil také Bangladéš.¹⁶⁰ Návrh přesně nespécifikoval, o jak velké poškození prostředí se musí jednat, aby byl status klimatického uprchlíka uznán. Kromě již přetíženého systému uprchlického režimu je také problematický samotný pojem klimatický uprchlík, protože je zavádějící. Pokud by došlo k vytvoření nějaké definice environmentálního uprchlíka v rámci Úmluvy o právním postavení uprchlíků, mohlo by naopak dojít k tomu, že by z této definice mohli být vyloučeni ti nejhudší environmentální migranti, kteří často migrují z více důvodů, přičemž environmentální příčina bývá jen jedním z aspektů. Dalším důvodem, proč rozšíření Úmluvy o uprchlicích není vhodným řešením, je fakt, že by byli vyloučeni environmentální migranti pohybující

---

¹⁵⁹ Srov. Jessica B. Cooper (2009): Environmental refugees: meeting the requirements of the refugee definition. *New York University Environmental Law Journal*, Vol. 6, cited in Christel Courmil (2011): The protection of environmental refugees' in international law. In: Etienne Piguet, Antoine Pécoud, Paul de Guchteneire (ed.): *Migration and Climate change*. UNESCO, s. 359–387.

¹⁶⁰ MCADAM, Jane. *Climate Change and Displacement Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Hart Publishing, 2012, s. 43.

se uvnitř státu, kteří tvoří největší skupinu. Nebo by se mohlo stát, že by definice byla naopak tak široká, že by podpora environmentálních migrantů nebyla efektivní.¹⁶¹

Regionální úmluvy

S ohledem na výhrady k rozšíření Ženevské úmluvy a skutečnosti, že přeshraniční environmentální migrace tvoří menší část environmentální migrace, by mohly být účinnými prostředky regionální úmluvy. Takový přístup k environmentální migraci zaujala Afrika, která se aktivně postavila k řešení dopadů změn klimatu na regionální a subregionální úrovni. Výslovně zahrnuje do Úmluvy Africké unie o ochraně a pomoci vnitřně vysídleným osobám (Úmluva byla schválena v roce 2009 v Kampale¹⁶²) změny klimatu jako možné příčiny vnitřní migrace. Cílem Úmluvy je „... *chránit a pomáhat osobám, které byly vnitřně vysídleny v důsledku přírodních nebo člověkem způsobených katastrof, včetně změny klimatu...*“¹⁶³

Úmluva usiluje o předcházení a zmírňování environmentální migrace a zároveň vyzývá státy, aby vytvořily podmínky pro udržitelné a trvalé řešení problému vnitřního vysídlení. Stanovuje vytvoření národních a regionálních mechanismů pro včasná varování, která mají dopomoci ke snižování rizik katastrof a k lepší koordinaci humanitární pomoci.¹⁶⁴ Úmluva je důležitým krokem, který ukazuje významnost regionálních institucí při ochraně environmentálních migrantů. I když je Kampalská úmluva omezena jen na vnitřní migraci, má širší vliv na vývoj mezinárodního práva zabývajícího se vztahem migrace a klimatických změn.¹⁶⁵ Úmluva prohlubuje odpovědnost státu za zabránění vnitřní environmentální migraci a ukazuje klíčovou roli adaptačních opatření jako reakci na klimatické změny. Jasně definuje odpovědnost státu a uznává lidská práva environmentálních migrantů. Kampalskou úmluvu uznalo mimo

---

¹⁶¹ KAVANOVÁ, Klára. *Environmentální migrace: případová studie environmentální migrace v Bělorusku*. Magisterská práce. (2007) Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, s. 55.

¹⁶² Srov. ABEBE, M. Allehone. The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa. *IOM Intersessional Workshop on Climate Change 2011*, s. 1–3.

¹⁶³ Článek 5 odst. 4.

¹⁶⁴ Srov. ABEBE, M. Allehone. The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa. s. 1.

¹⁶⁵ Srov. ABEBE, M. Allehone. The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa. s. 2–3.

jiné Valné shromáždění, Rada pro lidská práva, UNHCR a IOM.¹⁶⁶ Úmluva je dobrým příkladem, který může sloužit jako model pro další regionální dohody, jež hledají řešení vyplnění mezer v ochraně environmentálních migrantů uvnitř státu.

Dočasný ochranný stav

Dalším mechanismem by mohl být systém dočasného ochranného stavu pro environmentální migranty. V této souvislosti se můžeme podívat na příklad amerického zákona o přistěhovalectví a státní příslušnosti, který umožňuje dočasný chráněný status státním příslušníkům cizího státu, pokud:

„(i) v cizím státě došlo k ekologické katastrofě, která měla za následek podstatné, ale dočasné narušení životních podmínek; (ii) cizí stát není dočasně schopen adekvátně zvládnout návrat svých státních příslušníků; (iii) a cizí stát o toto označení oficiálně požádal.“¹⁶⁷

Tento status byl použit například v roce 1998, kdy velké části Střední Ameriky zasáhl hurikán Mitch. Přestože se toto ustanovení jeví jako vhodné k poskytování ochrany lidem vysídleným v důsledku ekologických událostí, má velké mezery, které spočívají hlavně v jeho nespolehlivosti.¹⁶⁸ Není totiž zákonnou povinností, která by měla chránit jednotlivce, ale je spíše využíván jako volitelné opatření, které závisí na uvážení příslušných orgánů.¹⁶⁹ To se projevilo například v roce 2008, kdy Haiti zasáhly rozsáhlé povodně. V tomto případě nebyl systém dočasné ochrany environmentálních migrantů aktivován.¹⁷⁰ Tento model nepředstavuje žádnou očekávatelnou ochranu. Problémem amerického systému dočasného chráněného statusu je, že je k dispozici pouze migrantům, kteří jsou v USA již v době katastrofy. Nezahrnuje migranty, kteří prchají v důsledku environmentálních událostí. Navíc systém nabízí pouze dočasnou ochranu. Dalším úskalím je, že je schopen zacílit pouze na migranty, kteří jsou ohroženi v důsledku událostí s rychlým nástupem (zemětřesení, hurikány, povodně apod.). Jsou vyloučeni environmentální migranti, kteří

---

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ The Immigration and Nationality Act (USA) 8 USC, (27. 11. 2020) sekce 244.
<https://www.refworld.org/pdfid/3df4be4fe.pdf>

¹⁶⁸ Srov. KLIN, Walter; SCHREPFER, Nina. *Protecting People Crossing Borders in the Context of Climate Change Normative Gaps and Possible Approaches*. University of Bern, Switzerland, 2012, s. 45.

¹⁶⁹ Srov. KOLMANNSSKOG, Vikram; TREBBI, Lisetta. Climate change, natural disasters and displacement: a multi-track approach to filling the protection gaps. *The International Review of the Red Cross* 2010, roč. 92, s. 727.

¹⁷⁰ Srov. KLIN, Walter; SCHREPFER, Nina. *Protecting People Crossing Borders in the Context of Climate Change Normative Gaps and Possible Approaches*, s. 42–45.

přesídlili z důvodu postupného poškození životního prostředí (vyčerpávání přírodních zdrojů, degradace půdy apod.). Pokud by ale došlo k přesnějšímu definování systému, tak aby byl spolehlivým nástrojem, na který by se mohli environmentální migranti odvolávat, mohl by sloužit jako model pro řešení environmentální migrace s rychlým nástupem.

„Zelená“ víza

Dalším mechanismem, který má potenciál ochránit environmentálními migranty, by mohl být systém „zelených“ víz. Ten by mohl pomoci environmentálním migrantům se rychleji začlenit do nového státu a získat tam povolení k pobytu, případně dočasné pracovní vízum. Klimatická hrozba by migrantům posloužila jako jeden z preferenčních bodů, díky kterým by byl klimatický migrant upřednostněn například před migranty, kteří žádají o povolení z čistě ekonomických důvodů. Tento princip sice není dosud využit, ale víza, která zohledňují klimatické změny, poskytuje například Nový Zéland tichomořským státům. Jedná se o státy Kiribati, Tuvalu, Tongo a Fidži, které již nyní čelí dopadům klimatických změn.

Pro Kiribati, jakožto ostrov, znamená v budoucnu zvýšení hladiny oceánu nevyhnutelný a úplný zánik. Bývalý prezident Kiribati Anote Tong řekl, že není v zájmu Kiribati, aby jeho obyvatelé odešli v nouzové situaci a byl jim přiznán status environmentálních migrantů. Přeje si, aby jim byla umožněna důstojná migrace. Proto se snaží obyvatelé Kiribati připravit na přesun do jiného státu třeba tím, že jsou jim poskytovány nové možnosti kvalifikace.¹⁷¹ „*Už to fungovalo. Měli jsme kiribatsko-australskou ošetrovatelskou iniciativu, kde naši mladí lidé byli vyškoleni v Queenslandu a našli práci v Austrálii.*“

Tento postup navrhuje využít i dalším ohroženým ostrovním státům, dokud jim ještě zbývá čas. Další způsob, který mohou obyvatelé Tuvalu využít, je Tichomořské vízum. Nový Zéland speciálně pro tichomořské státy¹⁷² vyhradil každoročně 650 rezidenčních

---

¹⁷¹ DESAI, Jaikishan; FREEMAN, Mike. *Evaluation of New Zealand's Development Cooperation in Tuvalu*. Wellington: Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2017.

¹⁷² Jedná se o Kiribati, Tuvalu, Tongo a Fidži.

víz,¹⁷³ které žadatelům umožňují žít na Novém Zélandu na dobu neurčitou.¹⁷⁴ Tento příklad by mohly následovat ty země, které se potýkají s postupným zhoršováním životních podmínek a vědí, že migrace bude nevyhnutelným dopadem.

Účinná ochrana environmentálních migrantů

Environmentální migrace je složitým problémem, který vyžaduje flexibilní řešení, také proto, že lidé migrující z různých environmentálních důvodů mají odlišné potřeby ochrany. Stávající smlouvy a mezinárodní úmluvy konkrétně neřeší potřeby a ochranu této skupiny migrantů. Podíváme-li se na existující přístupy, některé státy poskytují dočasnou nebo doplňkovou ochranu environmentálním migrantům – tyto přístupy by mohly posloužit jako modely pro jiné státy nebo regionální či mezinárodní dohody. Komplexní strategie pro řešení problému environmentální migrace by měla pomoci předcházet environmentální migraci prostřednictvím adaptačních opatření na klimatické změny a zkoumáním rizik různých katastrof. Měla by zajišťovat dočasnou migraci, poskytnout ochranný status takto ohroženým osobám, případně zajistit trvalé přijetí migranta, pokud by se ukázalo, že jeho návrat do domovské země není možný.

Pro environmentální migranty, kteří migrují v důsledku rychle se rozvíjejících událostí, by byl nejúčinnějším mechanismem systém dočasného chráněného stavu. Systém v první řadě chrání ty, kteří se nemohou okamžitě vrátit do svého domovského státu a potřebují dočasnou ochranu. Počítá však s tím, že migrace není trvalá a k návratu v nějakém časovém horizontu dojde. Může poskytnout ochranu například při přírodních katastrofách, jako jsou záplavy, hurikány nebo zemětřesení. Systém by ale musel být jasně definován. Tak, aby byl spolehlivý a nemohlo dojít k jeho svévolnému nepoužití, jako tomu bylo například v případě povodní na Haiti.

V některých případech environmentální migrace by byl nutný stav trvalé ochrany nebo ochrany na dobu nezbytně nutnou k začlenění do nového státu, protože návrat do domovského státu by nebyl možný. To se týká hlavně environmentálních migrantů, např.

---

¹⁷³ New Zealand Government. *Information about Pacific Access Category Resident Visa* (9. 10. 2020). <https://www.immigration.govt.nz/new-zealand-visas/apply-for-a-visa/about-visa/pacific-access-category-resident-visa>.

¹⁷⁴ Podmínkou je věk 18–45 let, umět číst, psát, mluvit anglicky a mít příslib práce.

obyvatel tichomořských států, kteří jsou ohroženi důsledky pomalého nástupu klimatických událostí.

Je zřejmé, že všem těmto snahám by měla předcházet úprava vnitrostátních zákonů, aby byly schopny reagovat na environmentální migraci uvnitř státu. Jako modelový příklad může posloužit Kampalská úmluva o ochraně a pomoci vnitřně vysídleným osobám, v níž jsou zahrnuty environmentální příčiny migrace.

Dalším řešením pro tyto ohrožené skupiny by mohlo být vytvoření humanitárního klimatického víza, které by umožnilo rychlejší přesun do bezpečné země a popřípadě zajistilo finanční pomoc na přechodnou dobu, která by byla nutná, než by byl možný návrat do domovského státu. Otázkou je, jaké by byly podmínky pro získání takového víza a kdo by o schválení žádostí rozhodoval. Na financování takového projektu by se ideálně měly podílet všechny státy. To by vyžadovalo spolupráci jednotlivých zemí a mezinárodní koordinaci celého projektu, nicméně by to mohla být jedna z možností, jak účinně klimatickým migrantům pomoci. Naším cílem by měla být snaha o podporu států, které budou přistupovat k řešení environmentální migrace, jež bude postavena na ochraně lidských práv, a zároveň se nebudou zříkat odpovědnosti za ochranu svých občanů před klimatickými změnami. Domnívám se, že nezbytnou nutností pro řešení environmentální migrace je také veřejná diskuze a zvyšování povědomí o tomto tématu. Měli bychom si uvědomit, že jsme jako lidé velmi zranitelní, projevování vzájemné solidarity je tak namístě.

4.3. Přijímání migrantů z pohledu sociálního učení církve

V této kapitole bych se ráda zaměřila na reflexi environmentální migrace z pohledu křesťanské sociální etiky. Principy křesťanské sociální etiky lze vnímat jako východisko teologické reflexe sociálních skutečností i celospolečenské diskuze. Církev reaguje na otázky, které v průběhu dějin vyvstávají, a ukazuje nám, jak bychom se měli v jednotlivých situacích chovat. Respekt k důstojnosti člověka, k jeho právům nebo také solidarita s potřebnými a pomoc cizincům patří k humanitním kořenům církve. Církev vždy považovala starost o ohroženou skupinu ve společnosti, přistěhovalce nebo migranty za důležitou součást sociálního zájmu. Vnímání světa jako jednoho Božího

stvoření a jako společenství všech lidí, kteří si jsou mezi sebou rovni, je zakořeněno hluboko v základech křesťanské tradice.¹⁷⁵

Z pohledu myšlenky jednoty lidského rodu a principu univerzálního bratrství jakožto výzvy k lepšímu a spravedlivějšímu světu pro všechny lidské bytosti představuje migrace úkol a příležitost, jak jednotu lidského rodu a univerzálního bratrství naplnit. Je to jistě velká výzva nejen pro jednotlivce, ale také pro celou církev.

Papež Benedikt VI. považoval migraci za jedno z důležitých témat současné společnosti a zdůrazňoval nutnost spolupráce mezi zeměmi, ze kterých přichází pochází a zemí, která jej přijímá.¹⁷⁶ Ve své encyklice *Caritas in veritate* také připomněl, že: „*Každý migrant je lidskou osobou, jež jako taková má nezcizitelná základní práva, která musí respektovat všichni a za všech okolností.*“¹⁷⁷ Papež Benedikt VI. připomíná, že migrace s sebou nemusí nést pouze negativní dopady. Příchod cizinců může pro přijímací stát znamenat také rozvoj blahobytu a společnosti. Tuto myšlenku rozvíjí také *Kompendium sociální nauky církve*, které poukazuje na fakt, že mnohým dnešním rozvinutým státům pomohl k ekonomickému růstu a současnému blahobytu právě příchod přistěhovalců.¹⁷⁸

Výzvu migrace reflektuje také papež František, který apeluje na důležitost propojení „[...] upřímné lásky k lidským bytostem [...]“¹⁷⁹ s péčí o životní prostředí. Píše, že pokud jsou srdce lidí opravdu otevřená všeobecnému společenství, nikdo není z tohoto bratrství vylučován, lhostejnost a krutost vůči ostatním živým bytostem na planetě se vždy nějakým způsobem přenesou na chování vůči lidem.¹⁸⁰

Domnívám se, že důležitou roli hraje i přijetí osobní zodpovědnosti a uvědomění si sounáležitosti se všemi lidmi. V tomto ohledu na lidi i státní činitele apeluje také papež František ve své první sociální encyklice *Laudato si*. Encyklika byla vydána na těsně před klimatickou konferencí v Paříži, ke které se upírala velká pozornost celé veřejnosti zejména proto, že se doufalo v přijetí mezinárodně platné dohody, která by stanovila

---

¹⁷⁵ ŠTICA, Petr. *Cizinec v tvých branách: Biblické podněty pro etickou reflexi migrace*. s. 94-104.

¹⁷⁶ BENEDIKT VI., *Caritas in veritate*, 2009, čl. 62.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, čl. 298.

¹⁷⁹ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Laudato si*, s. 61.

¹⁸⁰ Tamtéž.

pravidla pro přibrzdění klimatických změn. Encyklika byla považována v mnoha ohledech za přelomový text.¹⁸¹ „*Málokdy se stane, že slova představitele církve nejsou určena jen úzké skupině věřících se zalíbením pro teologické vědy.*“¹⁸² Mluví nejen ke křesťanům, ale zdůrazňuje, že starost o planetu by měli mít všichni lidé, protože jenom tak se nám podaří předat Zemi v co nejlepším stavu budoucím generacím. Otázka „*Jaký svět chceme předat těm, kdo přijdou po nás, dětem, které nyní vyrůstají?*“¹⁸³ je klíčovou otázkou, která se nese celou encyklikou.

Jako obyvatelé Evropy, která stojí na židovsko-křesťanských kořenech, bychom si měli být vědomi úcty k lidské důstojnosti. Domnívám se, že bychom měli být schopni projevit solidaritu a nejen přijmout migranty do své vlasti, ale také jim pomoci s úspěšnou integrací.

Stejně jako jsou bohatí občané povinni postavit se do popředí diskusí o právu a veřejné politice, potřebách svých nejchudších a nejslabších spoluobčanů, musí také bohaté národy světa brát v úvahu potřeby chudších národů. Mělo by to platit, zejména když jsme konfrontováni s globální migrací vycházející z rozdílů v bohatství, nerovnosti v rozdělení globálních zdrojů a nedostatku smysluplné sociální účasti obrovského počtu chudých na světě. Církev a věřící by měli ve společnosti zastupovat zřejmou roli odpůrců nerovnosti, diskriminace nebo rasismu, vítat ve svém společenství znevýhodněné i nově příchozí. Naopak by měli ukázat, že v jejich společenství je místo pro všechny lidi bez ohledu na původ, rasu nebo sexuální orientaci. Stejně tak by měla nabízet (pokud o to bude požádáno) pomocnou ruku migrantům se začleněním do společnosti nebo s vyřešením praktických věcí. Významnou roli hraje například charita,¹⁸⁴ která má své pobočky téměř ve všech větších evropských městech a nabízí migrantům pomoc například v podobě doprovodu na úřad nebo jiné státní instituce, kde se nově příchozí mohou cítit nejistí nebo mají například jazykovou bariéru. Domnívám se, že podobnou pomoc by mohli poskytnout, a jistě se tak stává, i věřící.

---

¹⁸¹ MLČKA, Ondřej. *Vácha: Nová encyklika papeže Františka je přelomovým textem.* (15.03.2020)[18. 6. 2015]. <https://www.cirkev.cz/archiv/150618-vacha-nova-encyklika-papeze-frantiska-je-prelomovym-textem> .

¹⁸² HOLLAN, Matěj. *Kniha roku: Papež František píše o klimatu, přístupu k informacím a chudobě.* (15. 3. 2020) [28. 9. 2015]. <http://blog.aktualne.cz/blogy/matej-hollan.php?itemid26007> .

¹⁸³ PAPEŽ FRANTIŠEK, *Laudato si.* 2. vydání, Praha: Paulínky, 2018, s. 103.

¹⁸⁴ Například Charita České republiky.

Většina vyspělých zemí financuje programy ulehčující integraci, myslím si však, že by bylo velmi přínosné, pokud by se téma migrace zařadilo také do vzdělávacího systému, a tím se preventivně předcházelo projevům xenofobie či rasismu. Etické povinnosti vidím také na straně migrantů. Musí projevovat snahu o to, aby se země, kam vstoupili, stala jejich domovem. Měli by dodržovat její zákony, projevovat úctu k obyvatelstvu, státu, respektovat kulturu a národní tradice.

Závěr

Diplomová práce se zamýšlí nad problematikou environmentální migrace. Jako cíl práce jsem si předsevzala seznámit čtenáře se základními pojmy týkající se environmentální migrace co možná nekomplexněji přiblížit toto téma. Dále jsem promýšlela politická řešení a etickou orientaci z pohledu sociálního učení. Rozdělení do čtyř kapitol, které na sebe navazují, pomohlo k přehlednému představení situace v oblasti environmentální migrace a postupně odpovědělo na otázky, které jsem si stanovila v úvodu práce. V první kapitole to byly otázky spojené s terminologií, například kdo je environmentální migrant nebo zda je vhodné používat označení environmentální uprchlík. V druhé kapitole jsem popsala současnou situaci a rozebrala jednotlivé příčiny environmentální migrace. Dále se tato kapitola věnuje informacím, které se vztahují k současnému legislativnímu rámci. Hlavní část druhé kapitoly jsem věnovala mezinárodním dohodám o migraci, uprchlickému a azylovému právu a možnostem právní ochrany environmentálních migrantů. V následující třetí kapitole jsem se podívala na téma migrace a přijímání migrantů z pohledu sociální nauky církve. Představila jsem nejdůležitější dokumenty církevního magisteria, které se zabývají migrací a ukázala jsem základní vývoj tohoto tématu. Poslední kapitolu jsem věnovala možnostem a návrhům řešení environmentální migrace a dále jsem rozvedla hlavní politické návrhy. Z uvedené reflexe jsem vyvodila podněty, které by mohly pomoci k utváření nových zákonů týkajících se environmentální migrace. Na konci kapitoly jsem představila dle mého názoru efektivní řešení, které by mohlo poskytnout účinnou ochranu této skupině migrantů. Došla jsem k závěru, že environmentální migrace představuje složitým problémem, který si žádá flexibilní řešení. To hlavně z důvodu různorodosti příčin migrace a odlišných potřeb ochrany jednotlivých skupin migrantů. Stávající smlouvy a mezinárodní úmluvy konkrétně neřeší potřeby ani ochranu této skupiny. K jejímu poskytnutí pro všechny skupiny environmentálních migrantů by bylo třeba vytvořit mezinárodní, národních i regionálních dohody.

Výsledky vědeckých závěrů a studií jednoznačně ukazují, že pokud teplota nadále poroste současným tempem, migrace se neuskuteční pouze na vnitrostátní úrovni, ale napříč zeměmi. Vzhledem k důsledkům migrace budou mnohé země ve větším měřítku čelit nejrůznějším problémům, které jsou s ní spojovány.

Doposud to vypadá, že k současné migraci dochází hlavně z ekonomických důvodů. Je to dáno možná i tím, že nemáme k dispozici žádnou studii, která by analyzovala, zda a v jakém měřítku změna klimatu ovlivňuje mezinárodní migraci. Je důležité zajistit, aby se vysídleným osobám, a to jak uvnitř států, tak na mezinárodní úrovni, poskytla odpovídající ochrana. Přestože environmentálních migrantů přibývá a dá se očekávat, že se situace výrazně nezlepší, zatím neexistuje žádná mezinárodně platná dohoda, která by řešila, jak tyto lidi chránit nebo s nimi zacházet. Váleční uprchlíci jsou chráněni mezinárodním právem, jejich ochrana je přesně definována v Úmluvě o právním postavení uprchlíků (resp. následně v zákoně o azylu), není ale jasné, do jaké míry mezinárodní právo chrání lidi před mezinárodním vysídlením v důsledku změn životního prostředí. Velkou mezerou v ochraně této skupiny je absence přesné mezinárodně uznávané definice, proto ani nemůže existovat žádná dohoda a jasné vymezení, kdo by měl být ochráněn z důvodu environmentálně vyvolaného vysídlení. Prvním krokem pro vytvoření mezinárodní ochrany by tedy mělo být vytvoření jasné definice environmentálních migrantů – osob vysídlených v důsledku environmentálních změn.

Seznam literatury

- A Christian Aid report. *Human Tide: The real migration crisis*. Colombia, 2007.
- BECK, Roy. *The case against immigration: The moral, economic, social, and environmental reasons for reducing U.S. immigration back to traditional levels*. New York: .. Norton Company, 1996.
- BECK, U. *World Risk Society as Cosmopolitan Society?: Ecological Questions in a Framework of Manufactured Uncertainties*.
- BELL, Stuart; MCGILLIVRA, D.; PEDERSEN, O.; LEES, E.; STOKES, E. *Environmental Law*. 9. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- BENEDIKT VI., Caritas in veritate, 2009.
- BLACK, Richard. *Environmental refugees: myth or reality?* Brighton: University of Sussex, 2001.
- BRON, Oli. *Migration and climate change*. Geneva: International Organization for Migration, 2008.
- BRON Russell; MCGRATH Patricia; STOKES Bruce. *Twenty-two dimensions of the population problem*. Washington: Worldwatch Institute, 1976.
- BUCHANAN, Kelly. *New Zealand: "Climate Change Refugee"*. The Law, Washington, D.C: Library of Congress, 2015.
- CAFARO, Philip, STAPLES, inthrop. The environmental argument for reducing immigration into the United States. *Environmental Ethics*. 2009.
- CARENS, H. Joseph. Who should get in? The ethics of immigration admissions. *Ethics & International Affairs* 2003.
- CASTLES, Stephen. *Environmental change and forced migration: making sense of the debate*, Geneva: Evaluation and Policy Analysis Unit, 2002.
- CASTLES, Stephen; HAAS, de Hein; MILLER, J. Mark. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. 5. vydání. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- CASTLES, Stephen. *Environmental Change and Forced Migration: Making Sense of the Debate*. Geneva: Evaluation and Policy Analysis Unit United Nations High Commissioner for Refugees, 2002.
- CARENS, J. H. *Who Should Get in? The Ethics of Immigration Admissions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CARBONARE, Giovanni. *Out of Africa Why People Migrate*. Milano: Ledizioni LediPublishing, 2017, s. 51-69.

CARBONARE, Giovanni. *Out of Africa Why People Migrate*. Milano: Ledizioni LediPublishing, 2017.

CAVALLERO, Eric. An immigration-pressure model of global distributive justice. *Politics Philosophy and Economics* 2006.

ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Územní azyl: problémy jeho kodifikace. Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

ČERN, David . Máme právo své dítě nechat zemřít?. *Lidové noviny: Orientace*. 2013.

DESAI, Bina; GINETTI, Justin; SDNE, Chloe. *No matter of choice: displacement in a changing climate*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2018.

DESAI, Jaikishan; FREEMAN, Mike. *Evaluation of New Zealand's Development Cooperation in Tuvalu*. Wellington: Ministry of Foreign Affairs and Trade, 2017.

DUMMETT, M. *On Immigration and Refugees*. United Abingdon: Routledge, 2001.

EKINS, Paul; GUPTA, Joyeeta; BOILEAU, Pierre. *The Sixth Global Environment Outlook*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

EL-HINNAI, Essam. *Environmental refugees*. Nairobi: United Nations Environment Program, 1985.

European Asylum Support Office. *Přístup k azylovému řízení*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016.

FENG, Shuaizhang; KRUGER, B. Alan; OPPENHEIMER, Michael. *Linkages among climate change, crop yields and Mexico–US cross-border migration*. Stanford: University, Stanford, 2010.

FERNIHOUGHT, Alan; OROUKES, H. Kevin. Coal and the European Industrial Revolution. University of Oxford, *Discussion Papers in Economic and Social History* 2014, roč. 124.

FERNANDEZ, C. Pablo; DESAI, Bina; SDNE, Chloé; HAJZMANOVA, Ivana. *No land, no water, no pasture, The urbanisation of drought displacement in Somalia*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2020.

PAPEŽ FRANTIŠEK, *Laudato si'*. 2. vydání, Praha: Paulínky, 2018.

PAPEŽ FRANTIŠEK, *Migranti a uprchlíci: na cestě k lepšímu světu*. Poselství Svatého otce ke Světovému dni migrantů 19. 1. 2014.

GARDINER, M. Stephen; CANE, Simon; JAMIESON, Dale; SHUE, Henry. *Climate Ethics: Essential Readings*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2010.

Global Compact for Migration. *Global compact for safe, orderly and regular migration*. 2018.

GORDON, John, Stewart. *Modern Morality and Ancient Ethics*. University of Cologne, Germany, 2013.

GOODIN -GILL, Guy S. *The International Law of Refugee Protection*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

GULERIA Vishal; RANA Mamta. ater Scarcity in I ndia: A Threat to Sustainable Management of ater. *Essence Journal, International Journal for Environmental Rehabilitation and Conservation* 2018, roč. 9.

HEDEGAARD, Connie. *Fleeing Climate Change: Impacts on Migration and Displacement*. Kbenhavn: Care Dan mark, 2016.

HOEHNE, N. BLOCK, K. Calculating historical contributions to climate change - discussing the Brazilian proposal. *Climate Change* 2005, roč. 71.

HONUSKOV, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011.

HONUSKOV, V.; FLDROV, E.; JANK, L. a kol. *Dnes migranti - zítra uprchlíci? Postavení migrantů, kteří potřebují ochranu, v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

HUBER, Markus; KNUTTI Reto. Anthropogenic and natural warming inferred from changes in Earths energy balance. *Nature Geoscience* 2012, roč. 5.

HUEMER, M. Is There a Right to Immigrate?, *Social Theory and Practice* 2010, roč. 36.

HUGO, Graeme. *Migration, Development and Environment*. Geneva: International Organization for Migration, 2008.

Inter-Parliamentary Union. *Human Rights*. Tignieu-Jameyzieu: Courand et Associés, 2016.

IDMC. *Global Report on Internal Displacement 2020 - Data and statistics on Environmental migration*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2020.

IDMC. *Global Report on Internal Displacement 2019*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2019.

IDMC. *Internal displacement from January to June 2019*. Geneva: The Internal Displacement Monitoring Centre, 2019.

International Atomic Energy Agency. *Present and future environmental impact of the Chernobyl accident*. Vienna: Iaea, 2001.

Inter-Parliamentary Union. *Human Rights*. Tignieu-Jameyzieu: Courand et Associés, 2016.

JAKOBEIT Cord; BEDARFF Hildegard. Klimawandel, Migration und Vertreibung: die unterschätzte Katastrophe. *Eine Studie im Auftrag von Greenpeace Deutschland* 2017.

KAVANOV, Klára. *Environmentální migrace: případová studie environmentální migrace v Bělorusku*. Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 2007.

KING, Russell. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008.

KOPECK, Václav; EBERLE, Jakub. *Jak učit o změně klimatu?* Praha: Association for International Affairs, 2011.

KELMAN, I.; STOJANOV, R.; KHAN, S.; DUŽ, B. a kol. Islander Mobilities: Any change from climate change?. *International Journal of Global Warming* 2015, roč. 8.

KULP A. Scott; STRAUSS H. Benjamin. New elevation data triple estimates of global vulnerability to sea-level rise and coastal flooding. *Nature Communications* 2019.

KMLICKA, ill. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*. 2. vydání. New ork: Oxford University Press, 2002.

LACZKO, Frank; AGHAZARM Christine. Migration, Environment and Climate Change: Assessing the Evidence. Geneva: International Organization for Migration, 2009.

LACZKO, Frank; LONESCO, Dina; LEE, Sieun a kol. *Migration, Environment and Climate Change: Evidence for Policy (MECLEP) glossary*, Geneva: International Organization for Migration, 2014.

LACZKO, Frank; SINGLETON Ann. Data on environmental migration: How much do we know?. *Global Migration Data Analysis Centre*, 2016, roč. 2.

LEIVA, J. Akssell; SKEES, R. Jerry. *Using Irrigation Insurance to Improve Water Usage of the Rio Mayo Irrigation System in Northwestern Mexico*. orld Development, 2008.

LEIVA, J. Akssell; SKEES, R. Jerry. *Managing Irrigation Risk with Inflow-Based Derivatives: The Case of Rio Mayo Irrigation District in Sonora, Mexico*. University of Kentucky, 2005.

LE VINE, Emily. *An Investigation of Resettlement Issues related to the Three Gorges Dam Project, People's Republic of China*. Northfield: Carleton Geology Dept., 2005.

Listina základních práv Evropské Unie. Úřední věstník Evropské unie, 2010. článek 7.

MASSON-DELMOTTE, Valérie; ZHAI, Panmao; ROBERTS, Debra a kol. *IPCC, 2018: Global warming of 1.5°C*. Intergovernmental Panel on Climate Change, 2019.

MCADAM, Jane. *Climate Change, Forced Migration, and International Law*, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 52.

MEILAENDER, P. C. “*This is My Own, My Native Land*”: *Immigration, National Identity, and the Problem of Preference*. New York: Palgrave Macmillan, 2001.
Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech přijatý dne 16. 12. 1966 v New Yorku (č. 120/1976 Sb.)

MELDE, Susanne; LACZKO Frank; GEMENNE François. *Making mobility work for adaptation to environmental changes - Results from the MECLEP global research*. Geneva: International Organization for Migration, 2017.

MIGLIORINI, M., HAGEN, J.S., MIHALJEVIC, J. a kol. *Data interoperability for disaster risk reduction in Europe - Disaster Prevention and Management*. Bingley: Emerald Publishing Limited, 2019.

MILAN, Andrea.; OAKES, Robert. Tuvalu: Climate change and migration – Relationships between household vulnerability, human mobility and climate change. Bonn: United Nations University Institute for Environment and Human Security, 2016.

MOKHNACHEVA, Daria; IONESCO, Dina; GEMENNE, François; STECKHAHN, Barbara. *Atlas der Umweltmigration*. München: Oekom, 2017.

MORRISSE, James. Environmental Change and Forced Migration, A State of the Art Review, *Research Gate*, 2009.

MERS Norman; KENT, Jennifer. Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena. *Climate Institute* 1995.

MERS, Norman. Environmental refugees in a globally warmed world. *BioScience*, 1993, roč. 43.

NICOLSON, Frances; KUMIN, Judith. *A guide to international refugee protection and building state asylum systems*. Inter-Parliamentary Union and the United Nations, 2017.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

PETZOLD, Jan; MAGNAN K. Alexandre. Climate change: thinking small islands beyond Small Island Developing States (SIDS), *Climatic Change* 2019, roč. 152.

PTROV, Lenka a kol. *Aktuální právní aspekty migrace*. Praha: Leges, 2016.

POSPŠIL, Ivo; LANGŠEK, Tomáš; ŠIMČEK, Vojtěch a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Olšets Kluwer, 2012.

PRATHER, M; EHHALT, D. a kol. Atmospheric Chemistry and Greenhouse. *Climate Change 2001: The Scientific Basis, Third Assessment Report*. 2001.

RBELOV, Eva; TEBICK, Viktor. Strategie prevence násilí ve vztahu k ekosystémům a k lidem aneb proč environmentální migrace a ekologická stopa slouží jako úvod do problematiky. *Edice PLANETA 2000*, roč. 8.

RAJAN, CH. Sudhir. *Blue alert: Climate migrants in South Asia, estimates and solutions*. Greenpeace France, 2008.

SCHARTZ, L. Michelle; NOTINI, Jessica . *Desertification and migration: Mexico and the United States*. U.S. Commission on Immigration Reform. San Francisco, Natural Heritage Institute, 1994.

SHELDON, G. .; TEGART, J. McG.; GRIFFITHS, D. C. . *Climate Change: The IPCC Impacts Assessment*, Canberra: Australian Govt. Pub. Service, 1990.

SHEN, Shawn; BINNS, Tony. Pathways, motivations and challenges: contemporary Tuvaluan migration to New Zealand. *GeoJournal* 2012, roč. 77.

STERN, Nicholas. *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.

STOJANOV, Robert; DUŽ, Barbora. Migrace jako adaptace na změnu klimatu. *Mezinárodní vztahy* 2013, roč. 48.

STOJANOV, Robert; DUŽ Barbora. Změna klimatu a migrace - Adaptační dilema obyvatel Bangladéše. *Vesmír* 2012.

STOJANOV, Robert; KAVANOV, Klára. Migrace v kontextu environmentálních změn. *Geografické rozhledy* 2009, roč. 18.

STOJANOV, Robert. Migrace a rozvoj. *Migrace, rozvoj a SDGs* 2019.

STOJANOV, Robert. *Životní prostředí, změna klimatu a obyvatelstvo: migrace jako adaptace?* Brno: Centrum výzkumu globální změny-Akademie věd České republiky, 2014.

ŠRAJER, Jindřich. Fenomén migrace z pohledu ideje rozvoje společného domova obsažené v sociálním učení církve, zvláště ve vyjádřeních papežů Benedikta VI. a Františka. *Caritas et Veritas*. 2016, roč. 6.

ŠTICA Petr. *Cizinec v tvých branách: Biblické podněty pro etickou reflexi migrace*. Praha: Karolinum 2010.

ŠTICA, Petr, *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a integrační politiky*. Ostrava: Moravapress, 2014.

TNNSJ, Torbjørn. *Understanding Ethics: An Introduction to Moral Theory*. 2. vydání. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008.

THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004.

TRVNČKOV, Z.; ZEMANOV, Š.; KOBELKOV, L. *Dynamika a perspektivy iniciativ v oblasti „nových lidských práv“ na půdě OSN*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Výzkumný projekt Ministerstva zahraničních věcí, 2012.

Úmluva o právním postavení uprchlíků. Ženeva, 28.7.1951. Ostrava: Aries, 1993.

United Nations. International Covenant on Civil and Political Rights. *Views adopted by the Committee under article 5 () of the Optional Protocol, concerning communication No. 2282016* , 2020.

UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Camp Coordination Camp Management. *Somalia Humanitarian Needs Overview 2019*.

United Nations. International Covenant on Civil and Political Rights. *Views adopted by the Committee under article 5 () of the Optional Protocol, concerning communication No. 2282016* , 2020.

Ústava eské repu bliky: Listina základních práv a svobod. Ostrava: Sagit, 2002.

Všeobecná deklarace lidských práv. V Praze: Informační centrum OSN, 2014.

ELLMAN, CH. H. *Immigration and Freedom of Association*. Chicago: The University of Chicago Press, 2008.

ŽKOVSK, K arolina; LIPOVSK, Michal. *Ochrana lidských práv v kontextu nedobrovolné environmentální migrace*. In: CHOCHOLČKOV, Kristina. *Nová lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013.

Ženevská úmluva.

Internetové zdroje

BAUEROV , Veronika. *Lidská důstojnost jako základ života - Ústav práva a právní vědy*. (8. 4. 2020)[17. 9. 2018]
<https://www.ustavprava.cz/blog/2018/09/lidska-dustojnost-jako-zaklad-zivota/>.

European Court of Human Rights. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*, (7. 4. 2020), článek 1. <https://www.echr.coe.int/Documents/ConventionCES.pdf> .

GORE, Al. *Moving Beyond Kyoto*. The New ork Times, (1. 8. 2020)[1. 7. 2007].
<http://www.nytimes.com/2007/07/01/opinion/01gore.html>.

HANSEN, James. *Obama's Second Chance on the Predominant Moral Issue of This Century*. The Huffington Post (10. 9. 2020)[6. 5. 2010].
<http://www.huffingtonpost.com/dr-james-hansen/obamas-second-chance-on-cb525567.html> .

HOLLAN, Matěj. *Knihy roku: Papež František píše o klimatu, přístupu k informacím a chudobě*. (15. 3. 2020) [28. 9. 2015]. <http://blog.aktualne.cz/blogy/matej-hollan.php?itemid26007> .

Hurrikan Dorian fegt mit bis zu 35 kmh ber die Bahamas (16. 9. 2019) [1. 8. 2019]. <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2019-09/wirbelsturm-dorian-bahamas-usa-vorbereitung>.

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). *Displacement data by country* (7.1.2020). <https://www.internal-displacement.org/countries>.

KREJČ, Pavla. *Azylové právo a právo týkající se migrace* (9.4.2020) [22.10.2015]. http://www.bulletin-advokacie.cz/azylove-pravo-a-pravo-tykajici-se-migrace?browsermob_i.

LONS, Kate. *Climate refugees can't be returned home, says landmark UN human rights ruling*. (9. 4. 2020) [20. 1. 2020]. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/20/climate-refugees-cant-be-returned-home-says-landmark-un-human-rights-ruling>.

MLČKA, Ondřej. *Vácha: Nová encyklika papeže Františka je přelomovým textem*. (15.03.2020)[18. 6. 2015]. <https://www.cirkev.cz/archiv/150618-vacha-nova-encyklika-papeze-frantiska-je-prelomovym-textem>.

New Zealand Government. *Information about Pacific Access Category Resident Visa* (9. 10. 2020). <https://www.immigration.govt.nz/new-zealand-visas/apply-for-a-visa/about-visa/pacific-access-category-resident-visa>.

NOVK, František. *Války o vodu. Nový systém předpovídá násilí v Africe i Asii* (13.01.2020)[10. 1. 2020]. <https://www.euro.cz/udalosti/valky-o-vodu-afrika-asie-147925>.
Office of the High Commissioner for Human Rights. CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12), (8. 4. 2020)[11. 5. 2000]. <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>.

OROSCHAKOFF, Kalina. *Nature is angry, 'warns UN chief* (1. 4.2020) [23. 9. 2019]. <https://www.politico.eu/article/nature-is-angry-warns-un-chief/>.

PIGUET Etienne, Institute of Geography University of Neuchtel Switzerland. *Climig database, Migration, Climate Change and the Environment* (7.1.2020). <https://www.unine.ch/geographie/home/recherche/migrationclimatechange1/bibliographic-database.html>.

SUTLOVIČOV, Klára. *Ani pro rozvojové země není uhlí řešením* (10. 6. 2020). <https://chytraenergie.info/index.php/chytra-energie-novinky/klima/459-uhli-rozvojove-zeme>.

The Office of the High Commissioner for Human Rights. *Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OHCHR 198)* . (8.04.2020).

<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>.

TELIČKA, Pavel. *Základní lidská práva patří každému bez rozdílu. Stále ale nejsou takovou samozřejmostí, jakou by měla být.* (16.09.2019) [3. 8. 2018]

<https://www.telicka.eu/about-me/articles/detail/982>.

Univerzita Karlova. *Sociálně-etická dimenze RVP ZV: Výchova k myšlení v evr. a glob. souvislostech* (27. 3. 2020) [10. 9. 2013].

<https://dlk.cuni.cz/mod/page/view.php?id2784> .

UN News. *Migration and the climate crisis: the UN's search for solutions.* (11.03.2020) [31.07. 2019]. <https://news.un.org/en/story/2019/07/1043551>.

EIR, Doug. *New to conflict and the environment? eve summarised the main ways that wars and militarism harm the environment.* (15. 8. 2020)[4. 7. 2020].

<https://ceobs.org/how-does-war-damage-the-environment/>.

Změna práva azylu - *eská justice* (9.4.2020) [7.8.2016]. <https://www.ceska-justice.cz/blog/zmena-prava-azylu/>.